

Sanna Rasinkangas

Helmi Saarinen

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysalan

ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK) diakoniatyö

Opinnäytetyö, 2023

USKONTODIALOGI DIAKONIATYÖSSÄ

TIIVISTELMÄ

Sanna Rasinkangas
Helmi Saarinen
Uskontodialogi diakoniatyössä
Sivut 47, liitteet 1
Kevät 2023
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan AMK-tutkinto
Sosionomi (AMK) diakoniatyö

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää diakoniatyöntekijöiden ajatuksia uskontodialogista sekä siitä, miten uskontojen välinen vuorovaikutus näyttäytyy heidän työssään. Tarkoituksena oli myös kartoittaa uskontodialogiin liittyviä haasteita ja sitä, millaista tukea diakoniatyöntekijät kaipaavat uskontojen kohtaamiseen.

Tutkimusympäristönä oli Lapuan hiippakunnan alueella tehtävä monikulttuurinen diakoniatyö. Tutkimustyyppinä käytettiin kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta, ja aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Haastattelut litteroitiin, minkä jälkeen vastaukset teemoiteltiin. Tulokset käsiteltiin aineistolähtöisen sisällysanalyysin avulla.

Tutkimustulosten perusteella diakoniatyöntekijöiden toteuttama uskontodialoginen työ perustuu lähimmäisenrakkauteen ja yhdenvertaisuuteen. Uskontodialoginen työote sisältyy diakoniatyöntekijän perusvalmiuksiin. Kaikki asiakkaat kohdataan samalla tavalla ja lähtökohdista riippumatta. Avoimuus ja kiinnostus toisen ihmisen uskontoa kohtaan tukevat dialogin rakentumista. Kohtaamistilanteessa ei pidä peitellä omaa uskontoa, vaan kertoa siitä avoimesti. Tutkimustuloksissa kävi myös ilmi, että diakoniatyöntekijät kaipaavat lisää koulutusta uskontojen kohtaamiseen liittyen.

Asiasanat: diakonia, kirkko, monikulttuurisuus, uskontodialogi, uskontolukutaito

ABSTRACT

Sanna Rasinkangas
Helmi Saarinen
Interfaith dialogue in diaconal work
Pages 47, 1 appendix
Spring 2023
Diaconia University of Applied Sciences
Bachelor of social Services and Health Care
Bachelor of Social Services, Diaconal Work

This thesis covers interfaith dialogue in church's intercultural diaconal work. The aim of the thesis is to study diaconal workers' thoughts about interfaith dialogue and to find out how the interfaith interaction appears in their work. The second aim is to explore the challenges in interfaith dialogue. The third aim is to find out what sort of support the diaconal workers receive and hope to receive regarding interfaith dialogue.

The research environment was the multicultural diaconal work taking place in the diocese of Lapua. The type of research was qualitative research, and it was executed using theme interview. The interviews were transcribed twice, and the text was arranged into differently themed groups. The results of the research were analyzed using deductive approach to qualitative content analysis.

The study shows that diaconal workers' interfaith dialogue -based work rests on charity and anti-discrimination. All people are being met the same way regardless of their religion. Being open-minded and curious towards other person's faith helps building dialogue. When meeting someone from another religion you shouldn't hide your own faith and religion. The study showed that diaconal workers would be willing to participate in education concerning interfaith interaction.

Keywords: Church, Diaconia, Interfaith Dialogue, Parish, Religious Literacy

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 MONIKULTTUURINEN DIAKONIA TYÖ JA USKONTODIALOGI	5
2.1 Monikulttuurinen diakoniatyö seurakunnissa.....	5
2.2 Dialogisuus työkaluna uskontojen kohtaamisessa	7
3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE	14
4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	15
4.1 Aineiston keruu	15
4.2 Aineiston analysointi	16
5 TULOKSET	17
5.1 Uskontodialogi on kohtaamista ja ajatusten vaihtoa	17
5.2 Uskontojen kohtaaminen omassa työssä.....	19
5.3 Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa	22
5.5 Toimintamallit uskontodialogisen kohtaamisen tukena	26
5.6 Yhdistävät tekijät eri uskontokuntien välillä	27
5.7 Diakoniatyöntekijöiden saama ja kaipaama tuki.....	30
5.8 Uskontodialogisen työtteen suunnittelu, arviointi ja kehittäminen	31
6 EETTISET NÄKÖKOHDAT JA LUOTETTAVUUS	34
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	36
8 POHDINTA	40
8.1 Merkitys oman alan ja oman osaamisen kannalta	40
8.2 Jatkokehittäminen	42
8.3 Omat havainnot.....	43
LÄHTEET.....	45
LIITE 1	48

1 JOHDANTO

Globaalin maahanmuuton lisääntymisen myötä Suomen evankelisluterilaisen kirkon diakoniatyöntekijät kohtaavat työssään maahanmuuttajia ja eri uskontokuntien edustajia yhä enemmän. Diakoniabarometrin 2020 perusteella uskontodialogi ja uskontodialogisen ajattelumallin mukaan toimiminen tulevat lisääntymään lähitulevaisuudessa (Alava ym., 2020). Uskontodialoginen työote ja uskontolukutaito ovat siis tulleet tärkeäksi osaksi monikulttuurista työtä tekevien diakoniatyöntekijöiden arkea. Ne auttavat ymmärtämään eri uskontokunnista tulevia ihmisiä, heidän arvojaan, maailmankatsomustaan ja tapojaan toimia suomalaisessa yhteiskunnassa.

Oman koulutuksemme myötä meillä on herännyt kiinnostus tutkia eri uskontokuntien yhteistoimintaa ja kykyä selviytyä maailmassa, jossa uskonnot rajoittavat ja säätelevät kulttuuria ja osittain lainsäädäntöäkin. Suomessa uskontojen kohtaamisen ja uskontodialogin lähtökohtana on uskonnonvapaus, joka määritellään perustuslaissa, sekä uskonnonvapauslaissa. Taustalla ovat myös Euroopan ihmisoikeussopimus ja YK:n ihmisoikeuksien yleismaallinen julistus. Nämä kaikki säädökset pyrkivät turvaamaan oikeuden oman uskonnon harjoittamiseen. Uskonnonvapaus ei kuitenkaan ole itsestään selvä asia, vaan sen eteen pitää tehdä aktiivisesti kehitystyötä. (Kirkkohallitus, 2020, s. 5–6.)

Opinnäytetyön tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten uskontodialoginen työ näkyy päivittäisessä arjen diakoniatyössä. Kuinka diakoniatyöntekijät kohtaavat eri uskontokunnasta tulevan asiakkaan ja millaisia työtapoja diakoniatyöntekijöillä on käytössä? Saavatko työntekijät tarpeeksi tukea omaan työhönsä, ja millaisia haasteita he kohtaavat työssään? Tavoitteena on lisätä ymmärrystä sen suhteen, millaisena uskontodialogi tällä hetkellä näyttäytyy diakoniatyössä ja kerätä ammattilaisille ja opiskelijoille tietoa aiheeseen liittyen. Tavoitteena on myös selvittää aiheeseen liittyvän koulutuksen tarvetta ja työntekijöiden kiinnostusta koulutukseen.

Opinnäytetyön tietotaustaa vahvistimme kahdella asiantuntijahaastattelulla, joiden tarkoituksena oli tuoda meille uusinta tietoa kirkon dialogisista työtavoista ja -menetelmistä tämän päivän diakoniatyössä. Henkilöt, joita haastattelimme, olivat Lapuan hiippakunnan kirkon alan asiantuntija Johanna Korkeaniemi (diakonia ja työnohjaus) sekä Diakonia-ammattikorkeakoulun lehtori ja kuraattori Tiina Ikonen.

2 MONIKULTTUURINEN DIAKONIA TYÖ JA USKONTODIALOGI

2.1 Monikulttuurinen diakoniatyö seurakunnissa

Diakonia on kirkon tarjoaman avun erityinen ja konkreettisimmin näkyvä ilmentymä. Monelle ihmiselle diakonia onkin kirkon tarjoaman avun tuntomerkki. Diakonia voidaan nähdä laajasti, jolloin sen alle kuuluu melkein kaikki lähimmäisenrakkautta ilmentävät teot. Toisaalta se voidaan nähdä nimenomaan ammattiin koulutettujen työntekijöiden organisoituna työnä. Näkökulmasta riippumatta diakonia nivoutuu tiukasti luterilaisen kirkon ydintehtävään ja olemukseen. (Elenius & Latvus, 2007, luku Auttaminen, diakonia ja teologia.)

Diakoniatyö perustuu kirkon missiolle ja lähimmäisenrakkaudelle. Se on ihmisarvon puolustamista ja niiden auttamista, joiden hätä on suurin ja joita muu apu ei tavoita. Diakoniatyöntekijä toimii yhteiskunnassa niiden ihmisten äänenä, jotka usein jäävät sivuun. Diakoni tarvitsee yhteiskunnallista tietoisuutta ammatissaan, sillä muuttuvat tilanteet maailmalla ja ihmisten elämässä sekä erilaiset kriisitilanteet vaativat nopeaa reagointia. Diakoniatyötä tehdään paikallisyhteisöissä, mutta myös osana maailmanlaajuista kirkkoa. (Alava ym., 2020.)

Diakoniatyöntekijän työnkuva on monipuolinen. Vaikka sielunhoitoa pidetään diakoniatyön ”ykköstuotteena”, kuuluu työnkuvaan yleensä paljon muutakin, kuten ruoka-apu ja taloudellinen avustaminen, vapaaehtoistyön ohjaaminen, yhteisvas-

tuukeräyksen organisointi, rippikoulutyö, diakoninen lapsi- ja perhetyö, maahanmuuttotyö ja yleiset seurakuntatyön tehtävät. Usein työntekijät pääsevät itse vaikuttamaan työnkuvaansa ja voivat näin ollen suunnata huomiota ja resursseja sinne, missä niitä eniten kaivataan. Suurissa seurakunnissa diakoniatyöntekijöille saatetaan antaa omat vastualueet, kuten maahanmuutto, pienemmissä heidän vastuullaan on kaikenlainen diakoniatyö. Vuoden 2020 Diakoniabarometrin mukaan diakoniatyöntekijät kohtasivat työssään eniten mielenterveysongelmista kärsiviä, fyysisesti sairaita, säännöllisesti toimeentulotukea saavia, toistuvasti ruoka-avustuksen tarpeessa olevia ja pitkäaikaistyöttömiä. (Alava ym., 2020, s. 87–90, 95, 114.)

Maahanmuuttotyö on diakoniatyöntekijöiden yksi tärkeitä työmuotoja, ja työalana se nivoutuu diakonityön osaamisalueen sisään. Maahanmuuttajille pidetään ryhmiä, järjestetään omaa toimintaan sekä kutsutaan paljon mukaan jo olemassa olevaan seurakunnan toimintaan. Maahanmuuttajia kohdataan myös diakoniatyöntekijöiden vastaanotoilla esimerkiksi taloudelliseen avustamiseen liittyen. Lähtökohtaisesti avustustyö ja perusteet ovat samat kaikille diakoniatyön asiakasryhmille, myös maahanmuuttajille.

Kirkon monikulttuurisuus- ja maahanmuuttajatyön tavoitteena on lisätä kulttuuri- ja uskontotaustoiltaan erilaisten ihmisten osallisuutta ja integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan ja seurakunnan toimintaan. Monialainen yhteistyö muiden kirkkojen ja uskonnollisten yhteisöjen, valtion, kuntien, järjestöjen ja oppilaitosten kanssa on tärkeää maahanmuuttajatyössä, sillä se mahdollistaa laajemmat resurssit ja monipuolisemmat palvelut asiakkaan tarpeisiin. (Suomen ev.lut. kirkko, i.a.-a; Suomen ev.lut. kirkko, i.a.-b.)

Maahanmuutto on ilmiönä merkittävästi lisääntynyt Suomessa viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana, minkä vuoksi sen yhteiskunnallinen merkitys on nykyään suuri. Näin ollen maahanmuuttotyö on tärkeää huomioida omana osa-alueenaan myös seurakunnan toiminnassa. Maahanmuuttotyö on tärkeä osa toimivan yhteiskunnan rakenteita, ja maahanmuuttajien integroituminen suomalaiseen kulttuuriin ja palvelujärjestelmään on edellytys ihmisten yhdenvertaisuuden toteu-

tumiselle. (Kuntoutussäätiö, 2021, s. 5, 7.) Maahanmuuttajalla tarkoitetaan ulkomaalaistaustaista ihmistä, joka on erinäisten syiden vuoksi muuttanut Suomeen. Syynä voi olla esimerkiksi turvattomuus, sota tai vaino kotimaassa tai työn tai perhesuhteiden vuoksi tapahtuva muutto. Suomeen tullaan myös koulutuksellisista syistä opiskelemaan korkeakoulutukintoihin. Globalisaation ja ilmastonmuutoksen aiheuttaman ilmastopakolaisuuden myötä eri kulttuurit tulevat sekoittumaan tulevaisuudessa yhä enemmän, mikä tuo uudenlaisia haasteita, mutta tarjoaa myös mahdollisuuksia. (Kuitunen, 2019, s. 25–26.)

Pakolaisella tarkoitetaan ulkomaalaistaustaista henkilöä, joka on joutunut jättämään kotimaansa levottomuuksien, sodan, ihmisoikeusrikkomusten tai jonkin muun syyn vuoksi. Pakolaisuuden taustalla on perusteltu syy pelätä vainoa omassa kotimaassa. Suomi ottaa vastaan kiintiöpakolaisia, joiden vuosittainen määrä vahvistetaan eduskunnassa vuosittain. Kiintiöpakolaisten lisäksi Suomeen saapuu muitakin pakolaisia, joille voidaan kiintiöpakolaisten tavoin myöntää turvapaikka, jos pakolaisuuden kriteerit täyttyvät. (Ihalainen & Kettunen, 2016, s. 89, 94.)

Maahanmuuttotyön tavoitteena on auttaa maahanmuuttajaa integroitumaan suomalaiseen yhteiskuntaan. Tämän tueksi tehdään kotoutumissuunnitelma, johon kirjataan ne toimenpiteet, joilla kotoutumista pyritään edistämään. Maahanmuuttotyö sisältää esimerkiksi kielen opetusta, avunantoa työnhakuprosessissa, palveluohjausta ja tukea sosiaalisen tukiverkoston rakentamisessa. (Kuntoutussäätiö, 2021, s. 11–12, 40.)

2.2 Dialogisuus työkaluna uskontojen kohtaamisessa

Dialogi on yhdessä ajattelua ja vuoropuhelua, jolla pyritään vastapuolen ymmärtämiseen. Dialogi syntyy tasa-arvoisesta osallistumisesta, avoimesta tavasta ilmaista asioita sekä empaattisesta tavasta kuunnella. Tärkeää vuorovaikutuksessa on henkilöiden luottamus toiseen, jotta ilmaisu on luonnollista ja rehellistä. Tämä vaatii myös kuulijalta kunnioittavaa suhtautumista toiseen osapuoleen

sekä tämän omakohtaisiin kiinnostuksen kohteisiin. Dialogissa olevat antavat tilaa erilaisuudelle ja kohtaamistilanteessa dialogissa olevat henkilöt kokevat olevansa tasavertaisia. (Holm ym., 2018.)

Dialogitaidot vaativat kykyä käsitellä omia tunteitaan, jotta keskustelusta ei tule väittelyä tai valta-asetelmaa. Tärkeää on myös, että keskustelu ei käänny kritisoinniksi, koska se rikkoo luottamuksen kehän ja dialogista tulee pintapuolinen, eikä johda mihinkään. Dialogitaidot vaativat myös kykyä kuunnella, sekä kykyä puhua kauniisti ja esittää sopivissa kohden tarkentavia kysymyksiä. Näillä rohkaistaan puhujaa kertomaan lisää ja monipuolisemmin asiastaan. Dialogi rakentuu toisten näkökulmien aktiiviselle ja myötäelävälle kuuntelulle. (Holm ym., 2018; Jyväskylän kristillinen koulu, i.a..)

Lähtökohtana dialogissa on usko siihen, että aidossa dialogissa syntyy jotakin uutta ja merkittävää. Sen on tarkoitus olla suurempaa, kuin alkulähtökohdissa olevien asioiden summa. Onnistunut dialogi on osallistujien ajattelumaailmaa rikastuttava kokemus. Dialogisessa keskustelussa jokaisen osallistujan omakohtainen näkökulma on yhtä arvokas kuin muiden. Niinpä dialogi on tasa-arvoinen keskustelumuoto. Ihmisten lähtökohdat tai asema eivät määritä erilaisten näkemysten painoarvoa. (Kokkonen, 2020.)

Dialogisuus on tärkeä taito, joka tuo eri uskontojen väliseen kohtaamiseen tarvittavaa kykyä ymmärtää erilaisuutta. Uskontojen kohtaamisessa dialogisuuden tukena toimii uskontolukutaito. Uskontolukutaito tarkoittaa kykyä ymmärtää ja tulkita eri uskontoja sekä rakentaa siltoja niiden välille. Se edellyttää kykyä tunnistaa niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat toiminnan taustalla. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi arvot, uskomukset ja asenteet. Kohtaamistilanteessa tasavertainen vuorovaikutus edellyttää omien toiminnan ja ajatusten taustalla olevien tekijöiden tunnistamista. (Mustonen, 2010, s. 6.) Uskontolukutaidon käsitteen alle mahtuu myös evankelisluterilaisen kirkon sisällä olevien liikkeiden ja suuntausten ymmärtäminen. Uskonnollisen ja katsomuksellisen moninaisuuden lisääntyessä Suomessa on entistä tärkeämpää, että ihmissuhdetyötä tekevä diakoniatyöntekijä tuntee uskontolukutaidon käsitteenä. Asiakkaan maailmankatsomuksen kunnioittaminen vahvistaa osallisuuden toteutumista vuorovaikutustilanteessa. (Alava

ym., 2020, s. 48–50; Gothóni & Kähkönen, 2015, s. 109; Hiltunen & Vasko, 2011, s. 4.)

Vuoden 2020 Diakoniabarometrin mukaan uskontolukutaito ei ole kaikille diakoniatyöntekijöille tuttu käsite. Eeva Salo-Kopperin (henkilökohtainen tiedonanto 26.5.2020) mukaan uskontolukutaitoon ja uskontodialogiin liittyvä osaaminen nähdään pappien ja lähetystyöntekijöiden työnkuvaan liittyvänä osaamisalueena, eikä niihin liittyviä koulutuksia ole vielä paljon tarjolla. Yli puolet Diakoniabarometrin kyselyyn vastanneista diakoniatyöntekijöistä kertoi kohtaavansa ei-evankelisluterilaisia asiakkaita seurakunnan tiloissa joko lähes päivittäin tai lähes viikoittain. Kyselyssä selvisi myös, että työntekijät pitävät uskontolukutaitoa tärkeänä taitona työssään. Diakonibarometrin kyselyyn vastanneet diakoniatyöntekijät yhdistivät uskontolukutaidon kunnioitukseen, ymmärrykseen, tietoon ja dialogiin. Vastauksissa korostui toisen ihmisen taustan ymmärtäminen ja työntekijän ennakkoluuloton asenne sekä kyky keskustella uskoon liittyvistä asioista sellaisten ihmisten kanssa, jotka eivät kuulu evankelisluterilaiseen kirkkoon. (Alava ym., 2020, s. 53–56, 60.)

Uskontodialogi on uskontojen välillä tapahtuvaa toista kunnioittavaa keskusteluyhteyttä, jossa yhdistyvät käsitteellinen, hengellinen ja käytännöllinen vuorovaikutus. Siinä eri uskontojen edustajat kohtaavat toistensa oppijärjestelmät, kultin, kulttuurin ja käytännön elämän. Uskontodialogin pohjalla vaikuttaa monissa uskonnoissa tunnettu kultainen sääntö, sillä eettiseltä alueelta on helppo löytää yhteistä. Kultainen sääntö ohjaa ihmistä toisesta välittämiseen ja huolehtimiseen. (Rautionmaa, 2010, s. 8–9, Heikka, 2018, s. 13; Hiltunen, 2010, s. 110.) Teologian tohtori Jacques Dupuisen määritelmän mukaan dialogia on kaikki se positiivinen ja rakentava kanssakäyminen, jota tapahtuu eri uskontoryhmien edustajien välillä, ja joka pyrkii yhteiseen ymmärrykseen ja vapauden kunnioittamiseen (Payet ym., 2017, s. 37).

Unescon määritelmän mukaan uskontodialogilla pyritään haastamaan uskontokuntien välinen tietämättömyys ja ennakkoluulot (Rautionmaa, 2010, s. 9). Se ei välttämättä pyri eri uskontokuntien väliseen yksimielisyyteen, vaan pohjalla on ajatus siitä, että uskonnot ovat lähtökohtaisesti keskenään erilaisia, eikä tämä

asia tule muuttumaan. Erilaisuuden myöntäminen ja hyväksyminen ovat onnistuneen dialogin edellytyksenä. (Heikka, 2018, s. 234.) Dialogi on suurilta osin tiedon vaihtamista, jonka avulla vähennetään väärinymmärryksiä ja stereotypioita. Pohjimmiltaan se onkin oppimista toisen ihmisen kautta. Uskonnot voivat antaa toisilleen paljon siitä huolimatta, että niiden opit eroavat toisistaan. Loppujen lopuksi kaikilla uskonnoilla on myös paljon yhdistäviä tekijöitä, kuten kultainen sääntö, ihmisarvon ja elämän kunnioittaminen ja moraaliset pyrkimykset. (Rautionmaa, 2010, s. 11–13.)

Uskontodialogia ei tapahdu vain virallisella ja akateemisella tasolla, vaan jokapäiväisissä kohtaamisissa ihmisten välillä. Sitä tapahtuu esimerkiksi kouluissa, työpaikoilla ja erilaisissa tapahtumissa, missä uskontokuntien edustajat käyvät uskomuksiinsa liittyvää vuoropuhelua joko suunnitellusti tai sattumalta. (Payet ym., 2017, s. 38; Alava ym., 2020, s. 51.) Dialogityyppejä, jotka vaikuttavat sekä sisäkkäin että rinnakkain, ovat yhteiskunnallinen ja yhteisöllinen, eettinen, kulttuurillinen, teologinen, akateeminen, todistuksellinen, arkinen ja spiritualiteetin dialogi. Uskontodialogiin on kolme orientoitumistapaa: käytännöllinen, henkinen ja kognitiivinen. Käytännöllinen tapa keskittyy ihmisten toimintaan ja yhteistyöhön yhteisten asioiden puolesta. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi yhteistä projektia, jonka myötä ihmiset tutustuvat ja luovat pohjaa syvempään dialogiin eri uskontokuntien välillä. Henkinen lähestymistapa pyrkii syventämään hengellistä kokemusmaailmaa niin omaan kuin toisen uskontulkintaan liittyen. Näin rikastutetaan omaa hengellistä ja henkistä elämää. Kognitiivinen lähestymistapa pureutuu uskontojen väliseen akateemiseen keskusteluun. (Rautionmaa, 2010, s. 9, 13.) Dialogin eettisyyttä arvioitaessa kiinnitetään huomiota kolmeen osaan – uskontoja ja kulttuureja koskevan tiedon pätevyyteen, teoreettiseen analyysikykyyn sekä eettiseen valmiuteen ja haluun ymmärtää toisen ajattelutapoja (Iivonen, 2010, s. 16).

Uskontodialogilla on tärkeä merkitys nyky maailmassa, sillä se edistää rauhanomaista vuorovaikutusta ihmisryhmien välillä. Globalisaation vuoksi Suomessa tullaan kohtaamaan koko ajan enemmän erilaisia uskomuksia, riittejä ja tapoja, minkä vuoksi uskonnollisen tiedon tarve tulee vain kasvamaan. (Heikka, 2018, s. 13.) Suomessa uskontodialogin mahdollisuudet ovat suuret, koska meillä on

mahdollisuus positiiviseen uskonnonvapauteen. Kaikilla uskonnoilla on näkyvyyksilupa julkisissa tiloissa, joten täällä on paljon tilanteita, joissa dialogin eri muodot voivat toteutua. (Hiltunen, 2010, s. 111.) Onnistunut uskontodialogi lisää yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta globalisoituvassa maailmassa. Yhteiskunnallisella oikeudenmukaisuudella tarkoitetaan ikään, etniseen tai kansalliseen alkuperään, kansalaisuuteen, kieleen, uskontoon, vakaumukseen, terveydentilaan, sukupuoleen tai muuhun syyhyn liittyvään eriarvoisuuteen puuttumista ja sen näkyväksi tekemistä. (Riitaoja, 2010, s. 24–25.) Uskontojen, politiikan ja sosiaalisten tekijöiden väliset yhteydet ovat merkittävä tekijä nykymaailman globaalia politiikkaa pohdittaessa. Näin ollen myös uskontodialogilla on poliittinen puolensa. Gerald Forde esittää, että esimerkiksi kristittyjen ja muslimien väliset jännitteet ovat usein sosiaalisia tai poliittisia, ei uskonnollisia, kuten usein ajatellaan. Uskontodialogilla pyritään tunnistamaan näitä tekijöitä ja niiden ei-uskonnollisia taustoja. (Payet ym., 2017, s. 33, 37; Heikka, 2018, s. 182.)

Uskontodialogia hankaloittava ilmiö on esimerkiksi fundamentalismi. Se uhkaa viedä uskontojen idealismin ja ajattelun perinteiselle, alkuperäiselle tasolle, jolloin se ei enää vastaa nykypäivän arvoja ja näkemyksiä. Eri uskontojen fundamentalistiset suuntaukset myös korostavat uskontojen välisiä eroja ja näin ollen kylvävät eripuraa uskontojen välille. Konfliktitilanteessa tapahtuvalla uskontodialogilla on hieman erilaiset lähtökohdat erityisesti vuoropuhelun tapojen suhteen. Tällaisissa tilanteissa painotetaan sitä, että dialogilla ei pyritä käännettämään toista eikä osapuolien ole tarkoitus luopua omista uskomuksistaan ja vakaumuksistaan. Konfliktitilanteessa tulee myös kiinnittää erityistä huomiota osapuolten väliin voimasuhteisiin, sillä ne vaikuttavat dialogiin. Usein toinen osapuoli on vahvemmassa asemassa, ja tämä näyttäytyy usein tiedostamattomasti kielessä, eleissä ja työtavoissa. (Iivonen, 2010, s. 17; Heikka, 2018, s. 189.)

Terminä uskontodialogi on uusi, eikä sitä siksi tunneta vielä kovin hyvin. Aihetta ei ole tutkittu paljoa, ja uskontodialogia käsittelevää kirjallisuutta on toistaiseksi vain vähän tarjolla. Materiaalia tulee kuitenkin koko ajan lisää, sillä aihe on erittäin ajankohtainen moninaistuvan yhteiskunnan näkökulmasta. Uskontodialogiin liit-

tyen on vuonna 2018 tehty toiminnallinen YAMK-opinnäytetyö, jonka tarkoituksena oli lisätä dialogisuutta ja uskontodialogia hyvinvointialalla aiheeseen liittyvän koulutuksen avulla (Masuda & Tuovinen, 2018).

Uskontodialogi on vielä melko uusi käsite, mutta uskontoteologia on tieteenalana ollut olemassa jo kauan. Siinä, missä uskontodialogi viittaa uskontojen väliseen vuorovaikutukseen, uskontoteologia keskittyy tämän vuorovaikutuksen tieteelliseen tutkimukseen. (Rautionmaa, 2010, s. 9.) Se on teologisen tutkimuksen osa-alue, joka tutkii muita uskontoja oman uskonnon näkökulmasta. Tulevaisuudessa sen tärkeys teologian osa-alueena tulee kasvamaan, sillä se luo pohjaa ja edellytyksiä uskontodialogille.

Uskontoteologia voidaan jakaa moniin eri osa-alueisiin, joista tärkeimmät ovat käsitteellinen, hengellinen ja käytännöllinen näkökulma. Käsitteellinen uskontoteologia on toisen uskonnon oppien arvioimista ja tutkimista oman uskonnon lähtökohdista, ja sen tavoitteena on löytää uskontoja yhdistäviä ja erottavia tekijöitä. Hengellinen näkökulma keskittyy uskontojen hengellisen elämän muotojen tutkimiseen sekä niiden eroihin ja yhtäläisyyksiin. Näin se luo myös mahdollisuuksia yhteiseen rukoukseen ja muuhun hengellisyyden harjoittamiseen. Käytännöllinen uskontoteologia keskittyy uskontojen yhteistyöhön globaalien ongelmien ratkaisemiseksi. Yhteisinä pyrkimyksinä ovat varsinkin yhteiskuntarauha, oikeudenmukaisuus ja ekologisuus. (Heikka, 2018, s. 13, 50.)

Uskontoteologian kannalta on hyvä tiedostaa myös Raamatusta löytyvät perusteet uskontodialogille. Muiden uskontojen edustajien kohtaamiseen löytyy Raamatusta useita eri tekstikappaleita, joita voi soveltaa nykypäivän uskontodialogissa. Jeesuksen syntymän jälkeen tietäjät tulevat tervehtimään vastasyntynyttä kuningasta. Tietäjien on ajateltu edustavan eri kansoja ja uskontoja, mutta tulleen silti kunnioittamaan juutalaisten uutta kuningasta (Raamattu, 1992, Matteuksen evankeliumi 2:1–12). Uudessa testamentissa kantavana ajatuksena läpi kertomusten on se, että Jeesus on tullut maan päälle pelastaakseen kaikki ihmiset. Jeesus esimerkiksi paransi foinikialaisnaisen tyttären (Raamattu, 1992, Markuksen evankeliumi 7:24–30) ja roomalaisen sadanpäämiehen palvelijan (Raamattu,

1992, Matteuksen evankeliumi 8:5–13). Hän myös käytti uskon esikuvana ihmisiä, jotka eivät kuuluneet Israelin kansaan. Lopuksi Jeesus antaa kaikille ihmisille tehtävän levittää evankeliumia kaikkialle maailmaan. (Kirkkohallitus, 2020, s. 18–21.)

Raamatun mukaan Jumala on luonut kaiken maan päällä. Näin ollen kaikki hyvä, kaunis ja tosi on lähtöisin Jumalasta, ja sillä on paikka Jumalan valtakunnassa riippumatta siitä, minkä kansan keskeltä se on lähtöisin. Jumala on myös läsnä kaikessa maan päällä, myös toisin uskovissa ihmisissä. Jokainen ihminen on yhtä arvokas kulttuuristaan ja uskonnostaan riippumatta. Kaikissa maailman uskonnoissa heijastuu kaipuu jonkin pyhän läheisyyteen, kohti Jumalaa. Jeesuksen antaman rakkauden kaksoiskäskyn mukaan ihmisen tulee rakastaa paitsi Jumalaa myös lähimmäistään. Lähimmäisiä ovat kaikki ihmiset heidän taustastaan ja uskostaan riippumatta. (Kirkkohallitus, 2020, s. 19–25.)

Vahvasti uskontodialogiin kannustava lainaus löytyy ensimmäisestä Pietarin kirjeestä: “Olkaa aina valmiit antamaan vastaus jokaiselle, joka kysyy, mihin teidän toivonne perustuu. Mutta vastatkaa sävyisästi ja kunnioittavasti ja säilyttäkää omatuntonne puhtaana.” (Raamattu, 1992, ensimmäinen Pietarin kirje 3:15–16). Jumala siis kannustaa ihmisiä dialogiin muiden kanssa, mutta muistuttaa arvostamaan ja kunnioittamaan keskustelukumppania. Oman uskon todistamisen suhteen tulee olla rohkea, mutta samalla tavalla kuunnella toista, kun tämä kertoo omasta uskostaan. (Kirkkohallitus, 2020, s. 19.)

Kristityn asettuessa vuoropuheluun eri uskontokunnan edustajan kanssa, on luonnollista tuntee jännitystä joutuessaan tekemisiin itselle vieraiden uskontojen ja niihin liittyvien asioiden kanssa. Jotta dialogi mahdollistuu, on edellytyksenä sille puhdas uteliaisuus, kunnioitus, huolen jakaminen ja ymmärtäminen. Jotta vuoropuhelu voi tapahtua, on lähtökohtana inkarnaatio, eli vuoropuheluun asettuminen Jumalan kanssa, sekä samaan aikaan vuoropuhelu eri uskontokuntaan kuuluvan edustajan kanssa. (Pruuki, 2010, s.133.)

Vuorovaikutukselle on kaksi suuntaa: Jeesus on yhteydessä Jumalaan ja Jeesus on yhteydessä hätää kärsivään ja tuo Jumalan avun hänelle. Inkarnatorinen dialogin synty on mahdollista vain silloin kun kristitty kommunikoi kahteen eri suuntaan. Hänellä on keskusteluyhteys Jumalaan ja hänellä on myötätuntoinen suhtautuminen, sekä kyky eläytyä keskustelukumppaninsa maailmaan ja elämäntilanteeseen. Merkityksellistä dialogin tuottamisessa on, että olemme kosketuksissa toiseen ihmiseen ja Jumalaan ja tuomme Jumalan sanan ja avun. (Pruuki, 2010, s. 133–134.)

3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Opinnäytetyö käsittelee uskontodialogia ja sitä, miten se näyttäytyy diakoniatyössä. Tutkimuksemme kolme pääkysymystä ovat seuraavat.

1. Miten uskontodialogi näyttäytyy diakoniatyöntekijöiden toteuttamassa monikulttuurisuustyössä?
2. Millaisia haasteita diakoniatyöntekijät kohtaavat uskontodialogisessa vuorovaikutuksessa?
3. Millaista tukea diakoniatyöntekijät kaipaavat uskontojen kohtaamiseen?

Tavoitteena on kerätä ajankohtaista tietoa uskontodialogin näyttäytymisestä käytännön diakoniatyössä. Tällä tavalla on mahdollisuus lisätä tietoisuutta uskontodialogiin liittyen sekä kannustaa alan opiskelijoita ja työntekijöitä kohtaamaan muita uskontoja arvostavan uteliaasti, ennakkoluulottomasti ja kunnioittaen.

Tutkimuksen toisena tavoitteena on saada selville, millaista tukea ja koulutusta diakoniatyöntekijät tarvitsevat ja mitä haasteita uskontodialogiin liittyy. Oma tavoitteemme on myös itse ymmärtää, mitä arjen työssä tapahtuva uskontodialogi todellisuudessa on, ja miten se ohjaa rauhanomaiseen työskentelyyn eri uskontokuntia edustavien ihmisten välillä.

Olemme rajanneet tutkimuksesta pois kirkon ulkomaanavun ja lähetystyön, koska tutkimuksemme syventyy evankelisluterilaisessa kirkossa tapahtuvaan

diakoniatyöhön ja Suomen rajojen sisällä tapahtuvaan uskontodialogiseen työhön.

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Tutkimusympäristömme oli Lapuan Hiippakunnan alue ja siellä tapahtuva uskontodialoginen diakoniatyö. Tutkimukseen valikoitui yhdeksän diakoniatyöntekijää. Haastateltavamme valikoituivat Johanna Korkeaniemen diakoniatyöntekijöille ja kaman sähköpostin kautta, ja osan työntekijöistä kutsuimme henkilökohtaisesti mukaan. Yhdeksän haastateltavaa oli mielestämme sopiva tutkimusotanta tuomaan tarpeeksi kattavia ja luotettavia tuloksia tämän tyyppiseen tutkimukseen. Saimme haastateltavia monipuolisesti eri puolilta hiippakuntaa, niin suurilta kuin pieniltäkin paikkakunnilta. Osa työntekijöistä oli erikoistunut monikulttuuriseen työhön tai maahanmuuttotyöhön, osa teki diakoniatyötä kaikenlaisten asiakasryhmien kanssa.

4.1 Aineiston keruu

Lähetimme haastatteluun osallistuville diakoniatyöntekijöille saatekirjeen, jossa kerroimme tutkimuksestamme ja sen aiheesta. Kerroimme saatekirjeessä, että toteutamme haastattelut anonymisti, eli työntekijöiden nimet eivät tule mihinkään näkyviin. Haastattelut tallensimme salasanojen taakse, jotta ne jäivät vain meidän tietoomme. Hävitimme tallenteet opinnäytetyön valmistuttua. Lähetimme haastattelukysymykset (liite 1.) vastaajille noin viikkoa ennen haastattelua, jotta he pystyivät halutessaan valmistautumaan itse haastattelutilanteeseen.

Haastattelut teimme yksilöhaastatteluina, jotta saimme mahdollisimman paljon luotettavaa tietoa haastateltavilta. Toteutimme haastattelut Teams-yhteyden kautta. Pyysimme lupaa haastattelun nauhoittamiseen, jotta saatoimme keskus-

telun aikana keskittyä kuunteluun ja keskustelun ohjaamiseen. Roolitimme haastattelut niin, että toinen meistä ohjasi keskustelua ja toinen havainnoi ja teki muistiinpanoja. Näin pienetkin yksityiskohdat saatiin mahdollisimman hyvin tallennettua ja mukaan tutkimukseen. Tärkeää on ollut myös mahdollisuus palata videotallenteen nauhoitukseen liittyviin asioihin. Videotallenne säilyttää haastattelun autenttisuuden paremmin kuin pelkkä tekstimuotoinen tallennus, koska tekstistä jää aina puuttumaan haastateltavan henki ja olemus (Kananen, 2010, s. 58.).

Haastattelumuotona käytimme avointa teemahaastattelua, joka on yleisin kvalitatiivisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmä (Kananen, 2010, s. 52–53). Haastattelu eteni teemoittain, minkä ansioista voimme tarkastella uskontodialogia eri näkökulmista. Tämä tarkastelutapa ohjaa tutkimuksen “salaisuuden paljastumiseen”, eli tutkimustuloksen syvimpiin totuuksiin ja tuloksiin. Tavoitteenamme oli välttää liian nopeaa etenemistä, ettei vastaukset jäisi liian pelkistetylle tasolle ja näin ollen arvokasta tietoa jäisi saamatta. (Kananen, 2010, s. 54–56.) Haastattelukysymyksiä oli kymmenen, ja diakoniatyöntekijät saivat vapaasti vastata kysymyksiin. Heidän vastauksensa johdattivat keskustelua, ja vastausten perusteella esitimme tarkentavia lisäkysymyksiä.

4.2 Aineiston analysointi

Haastatteluiden avulla materiaalia kertyi paljon. Yhden haastattelun kesto oli keskimäärin puolitoista tuntia. Kirjoitimme haastattelut puhtaaksi, ja tekstiä syntyi 85 sivua. Laajalle tutkimusaineistolle suoritimme ensin litteroinnin. Käytimme yleiskielellistä litterointia, jossa puhekieli käännetään yleiskielelle ja poistetaan murresanat ja puhekielen ilmaisut. Litteroinnin jälkeen aloimme tiivistää tutkimusmateriaalia. Tärkeä tutkimukseen liittyvä asia poimitaan tiivistämällä ja poistamalla ylimääräiset asiat pois haastatteluista. Tiivistämistekniikalla tarkoitetaan Kananen mukaan (2010, s. 61) haastattelujen tiivistämistä ja turhien asioiden poistoa haastattelujen litterointivaiheessa. Avoimen teemahaastattelun aikana nousee

esiin paljon asiaa, ja jokainen lause sisältää tärkeää informaatiota. Tärkeä tutkimukseen liittyvä asia poimitaan tiivistämällä ja poistamalla haastatteluista asioita, jotka eivät liity opinnäytetyömme aiheeseen.

Tiivistämisen jälkeen aloimme analysoimaan materiaalia aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Keskeisimmät haastatteluissa esiin tulleet asiat esitellään tutkimustuloksissa riippumatta siitä, miten ne sopivat yhteen aiemman tutkimus- ja teorian tiedon kanssa. Tutkijoina tavoitteemme on olla avoin aineistolle ja luoda oma teoreettinen viitekehys tutkimamme materiaalin pohjalta. (Leinonen, 2018.) Etsimme haastateltavien vastauksista toistuvia teemoja ja yhtäläisyyksiä tyypittelemällä, joiden mukaan kokosimme vastauksista joukkoja. Tutkijoina meidän tehtävänämmä oli löytää ja päätellä ratkaisevat ja keskeiset asiat, jotka selittävät tutkimaamme ilmiötä ja ohjaavat meitä oikeisiin johtopäätöksiin. (Kananen, 2010, s. 60–63.)

5 TULOKSET

5.1 Uskontodialogi on kohtaamista ja ajatusten vaihtoa

Hahmotimme tutkimuksessamme sitä, miten diakoniatyöntekijät ymmärtävät sanan uskontodialogi. Kysyimme heiltä, mitä ajatuksia uskontodialogi-sana heille tuo. Vastauksissa nousi esille se, että diakoniatyössä uskontodialogi on vuoropuhelua ja eri uskontokunnista olevien ihmisten välistä dialogia. Moni vastaaja kertoi myös, että uskontodialogissa ei ole kyse evankelioimisesta. Keskustelua asiakkaiden kanssa käydään kunnioittavaan sävyyn, ja parasta on oppia toinen toisiltamme. Onnistunut uskontodialogi on sitä, että pystymme keskustelemaan eri uskontojen näkemyksistä ja näkemyseroista rauhassa ja toista kunnioittaen. Silloin opimme hyväksymään erilaisuutta ja osoitamme myös tervettä uteliaisuutta eri uskontokunnan edustajia kohtaan.

Uskontodialogi on ihmisten välistä keskustelua ja ajatusten vaihtoa uskontoihin liittyvistä asioista. Kaksi eri uskontokunnan edustajaa, vaikka kristitty ja muslimi, keskustelevat omista näkemyksistään.

Lähes jokainen vastaaja korosti sitä, että uskontodialogi on tärkeää huomioida arjen työtä tehdessä erilaisissa asiakaskohtaamisen perustilanteissa. Uskontodialogia kuvaillaan yhteistyöksi, joka näkyy muutenkin kuin vuoropuheluna. Yksinkertaisimmillaan se voi olla eri uskontokuntien edustajien yhdessäoloa esimerkiksi yhteisöruokailuissa tai leiritoiminnassa. Yhteisen toiminnan äärellä keskustelua syntyy usein arkisista asioista, mutta mahdollisuus on myös syvällisempään uskontojen väliseen kanssakäymiseen.

Esimerkiksi ruokajakelussa käy monenlaista väkeä, mutta siinä ei pääse sellaista varsinaista uskontodialogia syntymään, on vähän kii-reinen tilanne. Tietty siinä tapahtuu arjen dialogia. Usein se keskustelu syntyykin näiden arkisten asioiden kautta, ei me kadulla pysäytetä ihmistä ja sanota, että hei, sinulla on huivi päässä, kerrotko siitä vähän lisää.

Lähinnä se on sellaista arjen dialogia, kun ollaan yhdessä. Ei me usein puhuta uskontoon liittyvistä jutuista, mutta minun mielestäni se on myös, että vaan vietetään aikaa yhdessä, vaikka yhteisten tärkeiden asioiden äärellä.

Monessa haastattelussa nousi esiin ajatus siitä, että uskontodialogissa kohtaavat myös eri kulttuurit keskenään, ja vuoropuhelua tapahtuu tälläkin tasolla. Eräs haastateltava sanoi, että on vaikea erottaa, missä menee uskonnon ja kulttuurin raja. Toinen oli sitä mieltä, että eri taustoista olevien ihmisten kohdatessa uskonto ja kulttuuri ovat niin tiukasti yhdessä, ettei niitä voi erottaa toisistaan. Yksi diakoniatyöntekijä kertoi asiakkaistaan, jotka ovat olleet ennen islamin uskoisia, mutta vaihtaneet uskontokuntaa evankelisluterilaiseen kirkkoon tai muuhun kristinuskon suuntaukseen. Toisen kulttuuritaustan, mutta saman uskontokunnan omaavan henkilön kanssa keskustellessa huomaa, miten tiukasti uskonnolliset ja kulttuuriin liittyvät seikat ovat limittyneet keskenään.

Ei siinä itse ainakaan erota, milloin uskonnot puhuvat keskenään, milloin kulttuurit. Siinä on kaksi ihmistä, jotka vaihtavat ajatuksia. Osa liittyy uskontoon, osa ei.

Uskontodialogia määriteltäessä haastateltavat korostivat myös sitä, että oma vahva kristityn identiteetti ja varmuus omasta uskosta auttavat olemaan suvaitsevainen myös toisen henkilön uskontoa kohtaan. Oman uskon tärkeys itselle auttaa ymmärtämään, miksi toiselle tämän uskonto on tärkeä. Se auttaa kunnioittavan keskusteluyhteyden luomisessa. Melkein jokainen haastateltava käytti nimenomaan sanaa ”kunnioittava” kuvaillessaan uskontodialogista vuorovaikutusta. Kun puhutaan uskontojen välisestä kohtaamisesta, usein ajatellaan, että keskitytään niitä yhdistäviin tekijöihin. Uskontodialogin lähtökohtana on kuitenkin se, että eri osapuolet edustavat erilaisia elämänkatsomuksia. Eräs haastateltava muistutti, että oma usko saa ja sen pitääkin näkyä omassa työssä.

Ei tarvitse ajatella, että minun uskoni on oikea. Kaikkien todellisuudet ovat yhtä todellisia, mutta voimme silti auttaa toista ihmistä oman uskontomme lähtökohdista.

Olemalla rehellinen omasta uskosta ja puhumalla siitä avoimesti minä kunnioitan toista ja teen selväksi sen, että hän on tervetullut kertomaan omia ajatuksiaan.

Toivon, että ei lähdetä häivyttämään meidän evankeliumimme sanomaa. Emme tyrkytä, mutta seisomme oman uskonsanomien takana. Vaikka ulkomaalaiset käyttävät meidän kirkkoamme toimintaan, niin eihän meidän tarvitse poistaa esimerkiksi ristiä seinältä tai piilottaa ikoneita.

5.2 Uskontojen kohtaaminen omassa työssä

Muiden uskontokuntien edustajia kohdataan ruokajakelussa ja erilaisissa seurakunnan järjestämissä ruokailutilaisuuksissa. Ruoan ympärille kokoontuminen on yksi tärkeimpiä tilanteita, joissa diakoniatyöntekijät kertoivat kohtaavansa toisen uskonnon edustajia. Se on luonteva ja rauhaisa tapa tutustua, vaikka näissä tilanteissa ei usein synnykään uskonnollista keskustelua. Ruokajakeluun liittyen haastateltavat kokivat tärkeäksi sen, että ruokakasseja tehdessä otetaan huomioon eri uskontojen ruokarajoitteet, kuten islaminuskoisten kohdalla sianlihahottoisuus. Silloin tilalle keksitään jokin korvaava tuote.

Puolet haastateltavista kertoi, että rukous yhdistää ihmisiä yli uskontokuntien. Rukouksen lähtökohtina voi käyttää evankelisluterilaisen kirkon tapoja tai muokata rukouksesta sellaisen, että se sopii kaikkiin uskontoihin. Esimerkiksi islamiuskoinen voi Jumalan kohdalla lausua Allahin nimen. Myös rauhanrukous oli asia, joka haastateltavien mukaan toimii aina.

Rukous toimii aina. Se on jännä, aina löytyy jotain yhteistä, jonka puolesta rukoilla. Voidaan rukoilla vaikka perheen tai rauhan puolesta. Meillä on ollut myös hiljaisia rukoushetkiä, joissa jokainen voi rukoilla mielessään omaa jumalaansa. Se on silti yhteisöllinen kokemus, kun ollaan yhdessä, hiljennytään yhdessä itselle tärkeän asian äärelle.

Erilaiset kerhot ja niiden sisään rakennettu toiminta auttaa kohtaamaan maahanmuuttajia ja yhdistää heitä kantaväestön kanssa. Käsiyökerhot, monikansalliset opiskelijajailat ja varhaiskasvatuksen kerhot keräävät osallistujia eri uskontokunnista. Haastateltujen diakoniatyöntekijöiden seurakunnissa oli keskenään hyvin erilaisia kerhoja ja toimintaa maahanmuuttajille. Yhdessä seurakunnassa keskityttiin enemmän maahanmuuttajanuoriin, toisessa oli muslimeille suunnattua retkitoimintaa Suomen luontoon. Kerhoissa ja muussa seurakunnan järjestämässä toiminnassa lapset oppivat kieltä ja saavat ystäviä, ja myös vanhemmat oppivat tuntemaan toisiaan. Tässä inhimillinen tarve kuulua johonkin ja olla osana isompaa kokonaisuutta yhdistää eri uskontokuntaan kuuluvia ihmisiä. Dialogi rakentuu vapaan yhdessäolon kautta.

Retket ja leirit ovat olleet minun suosikkejani. Siellä on paljon muuta puuhaa, jonka varjolla on luontevaa ruveta herättelemään keskustelua. Myös siinä yhdessäolon myötä näkee uskontoon ja kulttuuriin liittyviä eroja toiminnassa, ja on niistä virinnyt joskus keskustelua.

Kaksi haastateltavaa mainitsi tukevansa monikulttuurisia pariskuntia ja perheitä tilanteissa, joissa vanhemmat edustavat keskenään eri uskontoja. Tällaiset pariskunnat tarvitsevat tukea ymmärtääkseen toistensa uskontoon pohjautuvia tapoja ja arvoja. Tällaisessa tilanteessa diakoniatyöntekijä voi omista uskonnollisista lähtökohdistaan riippumatta auttaa tasapuolisesti molempia parisuhteessa olevia. Eräs haastateltava kertoi, että hänen seurakunnassaan olisi tarvetta kahta kulttuuria edustavien pariskuntien leireille ja illoille, joissa pariskunnat saisivat

vertaistukea sekä muilta osallistujilta että seurakunnan työntekijöiltä. Diakonia-työntekijät ovat vahvasti mukana myös pakolaisperheiden yhdistämistilanteissa. Eräs haastateltava kertoi, että heillä on ollut kampanja, missä seurakunnan tilille voi antaa lahjoituksia perheenyhdistämisen tueksi. Rahaa tarvitaan viisumien uusimiseen, elämisen tukemiseen ja muihin perheenyhdistämiseen liittyviin kuluihin.

Yksi haastateltava kertoi, että hän on käynyt vastaanottokeskuksessa pitämässä raamattupiiriä ihmisille, jotka ovat siirtyneet islaminuskosta evankelisluterilaisiksi. Myöhemmin he ovat hakeutuneet seurakunnan toimintaan mukaan. Näissä tapaamisissa teemana on ollut myös uhan tunne, jota uskontoaan vaihtaneet kokevat kristityksi kääntymisen vuoksi.

He ovat pohtineet sitä, että jos he palaisivat takaisin kotimaahansa, niin mitä tapahtuisi. Se on todella karua kieltä, ja he kokevat sen uhkaavana.

Maahanmuuttajataustaisia asiakkaita kutsutaan aktiivisesti mukaan konsertteihin ja tapahtumiin sekä muuhun jo olevassa olevaan toimintaan. Seurakunnat pyrkivät järjestämään musiikkia asiakkaiden omalla kielellä, tai vaihtoehtoisesti tulkin avulla auttaa ymmärtämään musiikin tekstiä. Tulkit ovat apuna myös monikulttuurisissa messuissa, joihin osallistuu muita uskontoja edustavia ihmisiä.

Yksi haastateltava kertoi työskennelleensä vankilassa hengellisen työn toimikunnassa. Siellä keskusteltiin tarpeesta saada eri uskontokuntien pappeja vankien käytettäväksi ja siitä, miten tärkeää oman uskonnon toteuttaminen on myös vankilaympäristössä. Haastateltava näki tämän linkittyvän vahvasti yhteiskunnassa tapahtuvaan radikalisoitumiseen ja sen ennaltaehkäisemiseen. Hän kertoi myös, että vankilatyössä esimerkiksi muslimit kunnioittivat kristityn kirkon työntekijöitä ja suhtautuivat näihin hyväksyvästi.

Tärkeää uskontodialogiin perustuvaa työtä on keskustelu ja ajatusten vaihto asiakkaiden kanssa. Suurin osa haastateltavista kertoi, että tässä kohtaa työntekijän

omalla asenteella ja työtteellä on suuri merkitys. Uskontosensitiivisyys on tärkeää, jotta yhteyden luominen olisi mahdollisimman mutkatonta. Oman uskon tunteminen ja sisäistäminen tuo vahvuutta kohdata muiden uskontokuntien edustajia ja auttaa olemaan terveellä tavalla utelias toisen ajatuksista.

Usko omaan Jumalaan kannattelee ihmistä, kuten maahanmuuttajia kannattelee se heidän oma uskonsa ja oma Jumala tuo turvaa. Eri vakaumus- pohjalta voi omaa uskoa elää todeksi, vaikka uskonto olisi eri.

Mielenkiintoinen huomio eräässä haastattelussa oli se, että uskontodialogisessa kohtaamisessa ei pidä häivyttää omaa uskontoa. Haastateltava kertoi, että heidän seurakunnassaan tiloja käytetään muihinkin kuin pelkästään evankelisluterilaisen kirkon tapahtumiin. Näissä tilanteissa ei tarvitse poistaa ristejä, ikoneita tai kynttilöitä tilasta. Tilaisuuksissa, joihin osallistuu ihmisiä eri uskonnoista, ei tarvitse jättää pois virsiä tai hartautta.

Meidän ei pidä missään vaiheessa tuntea häpeää vaan olla ylpeitä omasta uskostamme. Me annamme paljon omia tilojamme käyttöön eri uskontokuntaa edustaville ihmisille.

5.3 Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa

Kaikissa haastatteluissa tuli ilmi se, että uskontojen kohtaamiseen liittyvää työtä tehdään yhteistyössä kaupungin tai kunnan maahanmuutto- ja sosiaalipalveluiden kanssa. Moni haastateltava kertoi, että varsinkin pakolaisaaltojen jälkeen yhteistyö kaupungin sosiaalityön kanssa on ollut vahvaa. Diakoniatyöntekijöiden vastaanotolle on tullut paljon asiakkaita, jotka on ohjattu edelleen sosiaalitoimen asiakkaiksi esimerkiksi toimeentuloa koskeviin asioihin liittyen. Myös Maahanmuuttoviraston kanssa on tarpeen tullen tehty yhteistyötä.

Kaikki haastateltavat mainitsivat yhteistyön vastaanottokeskusten kanssa. Vastaanottokeskukset ovat tärkeitä yhteiskumppaneita, ja niiden kanssa tehdään yhteistyötä aktiivisesti. Monilla paikkakunnilla vastaanottokeskuksen työntekijät tiedottavat ajankohtaisista asioista moniammatillista työtiimiä, johon kuuluu myös seurakunnan työntekijöitä.

Vokki on meidän läheisin yhteistyökumppanimme. Niiden kanssa tehdään todella paljon yhteistyötä, toivoisi, että muidenkin toimijoiden kanssa olisi näin läheistä yhteistyötä. Kun olen kirkon työntekijänä vokin tiloissa, niin minun mielestäni se pelkkä läsnäolo on uskontodialogia. Tai ainakin se on sellainen esiaste.

Suomen Punainen Risti tekee jatkuvaa yhteistyötä koko hiippakunnan alueen paikallis- ja maahanmuuttotyössä. Kaikki haastateltavat mainitsivat SPR:n yhteistyökumppaniksi, tosin osa vastaajista oli sitä mieltä, että SPR:n kanssa tehtävä yhteistyö on pientä ja jaksottaista. SPR:n kanssa yhteistyössä on järjestetty myös yksittäisiä tapahtumia, kuten traumaperäistä stressihäiriötä käsittelevä luento, jossa oli mukana myös psykoterapeutti ja tulkki.

Tärkeitä yhteistyökumppaneita ovat myös järjestöt, kuten Yhdessä ry. Hanke maailmassa yhteistyötä on tehty esimerkiksi Yhdessä ry:n Domino-hankeen kanssa. Sen tavoitteena on edistää ja tukea yksin maahan muuttaneiden nuorten elämää. Hankkeita on ollut myös paikallistasolla, ja niiden avulla on pyritty auttamaan maahanmuuttajia kokonaisvaltaisesti elämän eri osa-alueilla. Melkein kaikki haastateltavat kertoivat myös, että paikkakunnalla on maahanmuuttajille suunnattua kerhotoimintaa, jota toteutetaan yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Yhdellä paikkakunnalla diakoniatyö tekee aktiivista yhteistyötä monikulttuurisuuskeskuksen kanssa.

Tämän monikulttuurisuuskeskuksen kanssa pidetään vuosittain palaverieita, joissa arvioidaan tilannetta, mitä ilmiöitä, uusia tarpeita ja haasteita on tullut. Me pidämme myös kansainvälisen papin ja diakoniatyöntekijän päivystystä monikulttuurisuuskeskuksen tiloissa, meille voi tulla juttelemaan siellä.

Yhdessä haastattelussa nousi esiin yhteistyö eri uskontokuntien toimijoiden välillä. Uskontojen yhteinen rauhankävely on YK:n päivänä järjestettävä vuosittainen tapahtuma. Sen tavoitteena on edistää yhteisöllisyyden tunnetta sekä uskontojen rinnakkaiselo Suomessa. Tapahtuma sai lämpimän vastaanoton paikkakunnalla, ja suunnittelu on jo aloitettu ensi vuoden kävelyä varten.

5.4 Uskontodialogin haasteet

Neljäntenä teemana olivat ne haasteet, joita diakoniatyöntekijät ovat kohdanneet työssään uskontodialogiin liittyen. Jokaisessa haastattelussa nousivat esiin kielimuurin tuottamat vaikeudet. Näissä tilanteissa apuna ovat olleet kääntäjäkoneet, tulkkipalvelut ja havainnollistavat kuvat. Myös sanojen merkitys saatetaan ymmärtää eri tavalla siksi, että kyseessä ei ole oma äidinkieli.

Kielimuuri tulee usein sellaisen syvemmän dialogin tielle. Ehkä se johtuu siitä, että uskontoon liittyviä sanoja ei ensin lähdetä opettelemaan vieraalla kielellä. Ensin opetellaan sitä sanastoa, jota tarvitaan jokapäiväisessä elämässä. Onhan se todennäköisempää, että maahanmuuttaja pystyy keskustelemaan suomeksi perheestään ja vaikka ruoasta, kuin uskontoon liittyvistä asioista.

Kielimuurin kanssa osin päällekkäin vaikuttavat kulttuurierot eri taustaisten ihmisten välillä. Suomalaisen kulttuurin ymmärtäminen on koettu haasteelliseksi varsinkin muslimiasiakkaiden kohdalla. Näissä tilanteissa täytyy miettiä, miten olla kunnioittava asiakasta kohtaan huomioimalla myös tämän kulttuuriin liittyvät erityispiirteet. Kulttuurieroihin liittyy myös se, että arvot saattavat olla hyvin erilaiset.

Kyllä välillä huomaa, että heillä on esimerkiksi erilainen käsitys tasa-arvosta. Siinä pitää kuitenkin säilyttää oma ammattilaisuus, vaikka toisella olisikin omasta mielestä kyseenalaisia arvoja.

Kaksi haastateltavaa mainitsi vallankäytön mahdollisena haasteena. Diakoniatyöntekijä käyttää valtaa asiakasta kohtaan, halusi hän sitä tai ei. Avustustilanteessa valtaa voi käyttää monella tapaa. Eri kulttuurista tulevan asiakkaan kohdalla valta-aseman kriittinen tarkastelu koettiin erityisen tärkeäksi, sillä maahanmuuttaja tai toisen uskontokunnan edustaja on lähtökohtaisesti vieraalla maaperällä. Tällaisessa tilanteessa on tärkeää asettua asiakkaan asemaan ja kiinnittää huomiota siihen, miten itse toimii kohtaamistilanteessa. Asiakkaan tausta, vakaus tai ulkoinen olemus eivät saa vaikuttaa siihen, millaista apua hän saa. Kaikkia autetaan ja kaikki ovat samalla viivalla, ja tämä tulee jokaisen työntekijän tiedostaa.

Jo se, että minä istun työpöytäni takana, on tietynlaista vallankäyttöä.

Kun on niitä uskontoon ja kulttuuriin liittyviä eroavaisuuksia, on erityisen tärkeää tiedostaa vallankäyttöön liittyvät asiat. Myös on niitä pakolaisia, joita kohtaan on aiemmin käytetty valtaa väärin. Siinä yritetään olla mahdollisimman avoin ja asettua samalle viivalle. Tässä auttaa myös kulttuurien ymmärtäminen.

Melkein kaikki vastaajat mainitsivat kirkon jäsenmäärän vähenemisestä aiheutuvan resurssipulan vaikuttavan omaan työhönsä. Jäsenkato näkyy budjettileikkauksina, täyttämättöminä virkoina ja työn vähenemisenä. Yksi vastaaja kertoi, että vaikka rahaa löytyisikin, ei löydy tekijää. Esille nousi myös ajan puute ja se, että työssä pitää priorisoida tiettyjä asioita, ja toisaalta jättää jotain tärkeitäkin asioita tekemättä.

Meidän seurakunnassamme on esimerkiksi jouduttu valitsemaan, järjestetäänkö kesäleiri muslimitaustaisille nuorille vai kehitysvammaisille nuorille. Hirveän vaikea on siinä kohdassa arvottaa jotain työtä toisen yli.

Maahanmuutto tulee koko ajan lisääntymään, minkä vuoksi haastateltavat kokivat, että maahanmuuttotyöstä vastaavalle työntekijälle olisi tarvetta pienissäkin seurakunnissa. Eräs haastateltava toi esiin ajatuksen siitä, että maahanmuuttotyöstä vastaava työntekijä voisi olla itsekin maahanmuuttaja. Tässä nousi kuitenkin taas esiin resurssipula ja se, että maahanmuuttotyön lisäämiseksi jotain muuta työtä pitäisi vähentää.

Ideaalitilanteessa meillä olisi maahanmuuttajatyöntekijä, joka olisi esimerkiksi muslimitaustainen. Sellainen pystyisi olemaan vahvemmin tukena maahanmuuttajalle, ja myös lisäämään meidän osaamistamme. Siitä voisi tulla hyviä keskusteluja.

Vastaajat kokivat myös ennalta-arvaamattomien maahanmuuttoaaltojen tuovan haasteita työhönsä. Maahanmuuttoaalto aiheuttavat kuohuntaa yhteiskunnassa, ja saattavat hetkellisesti lisätä radikalisoitumista ja levottomuuksia. Ihmiset kritisoivat asioita ja käyvät kovaäänistä keskustelua sosiaalisessa mediassa. Eräs haastateltava pohti sitä, kuinka Irakista tulleen pakolaisaallon myötä lisääntyneet

levottomuudet näyttäytyivät diakoniatyössäkin. Haastatteluissa nousi esille asennekasvatuksen tarve ja omalla esimerkillä johtamisen tärkeys tilanteissa, joissa ihmisillä on ennakkoluuloja toisiaan kohtaan.

Sen asennemuutoksen näki esimerkiksi siinä, että meidän [diakonian] asiakkaat kyselivät, autetaanko täällä suomalaisia enää ollenkaan, vai pelkästään maahanmuuttajia.

Yhteiskunnan tasolla asennekasvatus on aina tärkeää, eikä sitä voi ikinä olla liikaa. Sillä me ennaltaehkäisemme radikalisoitumista ja lisätään suvaitsevaisuutta.

5.5 Toimintamallit uskontodialogisen kohtaamisen tukena

Kartoitimme sitä, millaisia välineitä diakoniatyöntekijöillä on uskontojen kohtaamiseen. Vastauksissa nousi esiin se, että omalla asenteella ja tavalla toimia on suuri merkitys. On tärkeää luottaa omaan kykyyn kohdata asiakas oikealla ja tilanteen vaatimalla tavalla, ilman tiettyjä ennalta määrättyjä menetelmiä tai keinoja. Asiakkaan uskonto ei varsinaisesti ole sellainen asia, jonka pohjalta hänen kohtaamisessaan pitäisi huomioida jotain erityistä.

Ei ole mitään sellaisia menetelmiä, en näe niille ehkä tarvetta. Kun se asiakas on siinä, niin se on aina yksilöllinen tilanne. Minä keskityn kohtaamiseen, ei siinä tule sellaista tunnetta, että olisipa nyt joku suunniteltu menetelmä tässä tukena. Ehkä jos enemmän olisi teologista keskustelua, niin jotain menetelmiä voisi tarvita.

Puolet vastaajista kertoi, että maahanmuuttajataustaisen asiakkaan kohdalla luottamuksen rakentuminen vie usein pidempään kuin kantasuomalaisen asiakkaan kohdalla. Heidän voi olla vaikea uskoa, että heitä halutaan oikeasti auttaa, ja heillä voi olla ennakkoluuloja kirkon työntekijää kohtaan. Tässä yhteydessä kaksi haastateltavaa nosti esiin sen, että omasta uskonnosta rohkeasti puhuminen auttaa myös rakentamaan luottamusta. On hyvä näyttää asiakkaalle, että uskaltaa ja haluaa puhua avoimesti omasta uskonnosta, ja samalla tavalla on avoin kuuntelemaan toisen ajatuksia.

Näissä tilanteissa on tärkeää olla kärsivällinen ja rauhallinen, eikä udella liikaa. Antaa asiakkaan kertoa sen verran kuin haluaa, ja usein ajan kanssa, kun luottamusta tulee, sieltä lähtee paljastumaan jotain syvempää.

Se herättää luottamusta, että kerron avoimesti, että minun uskoni on minulle tärkeä. Ja samalla ymmärrän, että hänen uskonsa on samalla tavalla hänelle tärkeä.

Yhteisen kielen puuttuessa tai kommunikaation rajallisuudessa apuun tulevat elekieli ja ilmeet. Melkein kaikki haastateltavat kertoivat, että sanaton viestintä on tärkeää maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden kanssa. Kielimuurin ylittämiseksi kolme haastateltavaa kertoi suunnitelleensa asiakkaiden kanssa yhdessä julisteita tai ilmoituksia, joissa kerrotaan heidän omalla äidinkielellään seurakunnan tapahtumista. Yhdessä suunniteltuja ilmoituksia on viety paikkoihin, missä maahanmuuttajat kokoontuvat. Myös asiakkaan kielen opetteleminen oli asia, jonka puolet haastateltavista mainitsi. Kielimuriin liittyen melkein kaikki haastateltavat mainitsivat tärkeäksi keinoksi monikansalliset messut, jotka toimitetaan eri kielillä.

Ei sen tarvitse olla kuin pari kolme sanaa. Jo se, että tervehdin asiakasta hänen omalla äidinkielellään, voi olla merkityksellistä. Siitä tulee sellainen olo, että tuo välittää juuri minusta.

Haastateltavilta nousi esiin ajatuksia rohkeasta ja aktiivisesta työotteesta, huumorintajun tärkeydestä ja avoimuudesta. Tässä korostettiin myös lähimmäisenrakkauden merkitystä ja ihmisyyden arvostamista, ja niiden pohjalta toimimista. Eräs haastateltavamme kehotti kysymään asiakkaalta suoraan, että "miten minä voin parhaiten auttaa sinua auttamaan itseäsi?" Rohkeasta ja aktiivisesta työotteesta hyvä esimerkki on myös jalkautuminen ihmisten pariin. Tämä yksi vanhimista diakoniatyön keinoista mainittiin neljässä haastattelussa.

5.6 Yhdistävät tekijät eri uskontokuntien välillä

Haastateltavien vastauksissa nousi esille yhdessä tekemisen tärkeys ja se, kuinka yhteisen tekemisen kautta tunne yhteisöllisyydestä vahvistuu. Ruoka ja sen ympärillä tapahtuva kanssakäyminen nousi esille melkein kaikissa haastateluissa. Yhteisöruokailut, ruoan valmistaminen yhdessä ja ruoka-apu mainittiin. Joissain seurakunnissa on myös ollut tapahtumia, joissa on valmistettu ruokaa eri kulttuureista ja tätä kautta lähennytty.

Ei siinä syödessä välttämättä puhuta mitään uskonnollista. Se on selaista leppoista yhdessäoloa, ja se rakentaa pohjaa uskontojen rinnakkaiselolle. Onko se sitten jotain hiljaista dialogia, en tiedä.

Ruoan lisäksi musiikki oli asia, jonka melkein kaikki vastaajat mainitsivat. Musiikki on yleismaallinen kieli, ja tämän vuoksi hyvä tapa vahvistaa yhteisöllisyyden tunnetta. Seurakunnissa on järjestetty erilaisia konsertteja, yhteislaulutapahtumia ja kuorotoimintaa.

Meidän seurakunnassamme musiikkitapahtumat vetävät maahanmuuttajataustaista väkeä erityisesti. Meillä on esimerkiksi messuja, joissa musiikki on eri kulttuureista eri sunnuntaina. Siihen suunniteluun me kutsumme maahanmuuttajia mukaan, ja heitä on yllättävän paljon osallistunut.

Muista yhdessä toimimisen muodoista mainittiin saunominen, retket ja leiritointi, sekä perheiden yhteinen toiminta. Yhdistävänä arvona perheen tärkeys oli myös asia, jonka moni haastateltava mainitsi. Retkillä ja leireillä esimerkiksi lapset tutustuvat toisiinsa, vaikka heillä ei olisi yhteistä kieltä. Retkillä yhteisen tekemisen lomassa tulee joskus keskusteltua myös uskonnosta.

Noin puolet vastaajista mainitsivat yhteisen hartauden ja rukouksen asioiksi, jotka toimivat yhdistävinä tekijöinä eri uskontokuntien välillä. Uskonnosta riippumatta ihmiset voivat rukoilla yhdessä yhteisten asioiden, kuten rauhan, puolesta. Rauhanrukous olikin kahden vastaajan mielestä tärkeä uskontoja yhdistävä asia. Esiin nousi myös ajatus siitä, että yhteisessä rukoushetkessä jokainen voi rukoilla omaa jumalaansa hiljaa mielessään. Tämäkin on yhteistä hengellisyyttä.

Ihan rohkeasti otin rukoilun esille aamulla muslimien kanssa. Kysyin, että rukoillaanko yhdessä, ja he suostuivat.

Hartaus on yhteistä hengellisyyttä, jos siinä on useasta uskontokunnasta ihmisiä mukana.

Muutama vastaajista mainitsi henkilökohtaisen kutsun toimivaksi tavaksi saada muiden uskontokuntien edustajia mukaan seurakunnan toimintaan. Ihmisiä kutsutaan osallistumaan sekä itse tapahtumiin että niiden suunnitteluun. Uskonnot ylittävää yhteistyötä on tapahtunut myös vapaaehtoistyön merkeissä. Esimerkiksi jumalanpalvelusten suunnittelussa on ollut mukana eri uskontokuntien edustajia esirukousten lukemisessa, rukousalttarien tekemisessä ja messukaavan kääntämisessä eri kielille. Teemoitetut messut nousivat myös monen haastateltavan vastauksissa esille. Esimerkiksi hiljaisuuden messu, kansanlaulumessu ja gospel-messu ovat houkuttelleet ihmisiä muista uskontokunnista.

Tärkeä, jokaisen haastateltavan vastauksissa esille noussut ja uskontojen rajoja ylittävä teema oli lähimmäisenrakkaus ja ihmisyyden kunnioitus. Myötätunto ja empaattinen suhtautuminen elämän raakoihin tilanteisiin yhdistävät ihmisiä uskontokunnasta riippumatta. Myös halu toimia yhteisen hyvän puolesta ja rauhan edistämiseksi mainittiin monessa haastattelussa.

Mitä raadollisempi tilanne, sitä vahvemmin ihmiset pitävät yhtä. Diakoniatyössä se näkyy niin, että kun vaikka tulee pakolaisaaltoja, me lyömme voimat yhteen eri toimijoiden kanssa ja autetaan niitä, riippumatta siitä, mistä he ovat tulleet ja mihin he uskovat.

Se Rauhankävely on hyvä esimerkki tästä, että uskonnot yhdessä yrittävät tehdä maailmasta parempaa paikkaa ja luoda rauhaa kaikkien välille.

Haastateltavat puhuivat myös siitä, että uskonto ei ole ensimmäinen asia, joka keskusteluissa toisin uskovan kanssa tulee ilmi. Tilanteeseen tullaan usein jonkin muun asian saattamana, kuten vaikean elämäntilanteen, jota lähdetään sitten yhdessä purkamaan. Hädän hetkellä tukena oleminen ja toisen ihmisen auttaminen ovat asioita, jotka auttavat vahvistamaan yhteyttä ihmisten välillä. Auttaminen vahvistaa yhteyttä myös eri uskontokuntien välillä, ja eräs haastateltava sanoikin, että auttajasta tulee autettavan ”omaa kansaa”.

Siinä kohtaa, kun toisella on paha tilanne, esimerkiksi perhe vaarassa, ei kysellä, mitä jumalaa sinä rukoilet, se on liian raskas juttu siinä kohtaa. Uskonnolliset asiat tulevat ilmi, jos on tullakseen.

Inhimillisen hädän äärellä ei erotella sitä, mistä uskontokunnasta ihminen tulee.

5.7 Diakoniatyöntekijöiden saama ja kaipaama tuki

Kaikki vastaajat kertoivat saaneensa jonkinlaista tukea uskontojen kohtaamiseen liittyen. Tuen monipuolisuus ja määrä kuitenkin vaihteli paljon vastaajasta riippuen. Moni kertoi, että omassa seurakunnassa on diakoniatiimi, jonka tapaamisissa voi aina keskustella asioista ja saada tukea. Joissain seurakunnissa on monikulttuurisuustyöstä vastaava työryhmä, johon kuuluu diakoniatyöntekijän lisäksi esimerkiksi lähetystyötä tekeviä ihmisiä ja kansainvälinen pappi. Seurakunnan sisäistä tukea kerrottiin saatavan myös omalta esihenkilöltä. Yksi vastaajista koki, ettei saa omalta esihenkilöltään tarpeeksi tukea monikulttuurisuustyön toteuttamiseen. Muista vastaajista poiketen hän myös koki olevansa yksin työssään kirkon monikulttuurisuustyön vastaavana.

Kaksi vastaajaa mainitsi työnohjauksen tärkeänä tuen muotona, mutta toinen heistä kertoi työnohjausta olevan tarjolla liian vähän. Yksi vastaaja kertoi osallistuvansa vertaistukiryhmään, joka on työnohjauksellinen. Yksi vastaajista mainitsi tuen lähteeksi yhteiskristillisen työryhmän, jossa on kaksi henkilöä kirkkovaltuustosta ja entinen lähetystyöntekijä apuna.

Suurin osa haastateltavista kertoi, että paikkakunnalla toimii monikulttuurisuuteen liittyvä moniammatillinen työryhmä, johon kuuluu seurakunnan sekä kaupungin työntekijöitä. Vastaajista neljä mainitsi vastaanottokeskuksen olevan tärkeä yhteistyökumppani ja suuri tuki omaa monikulttuurisuustyötä ajatellen. Vastaanottokeskuksen palaverissa jaetaan tärkeää tietoa ja keskustellaan ajankohdaisista asioista. Siellä voi vaihtaa ajatuksia muiden monikulttuurisuustyötä tekevien kanssa, mikä on koettu hyödylliseksi myös uskontodialogin kannalta. Moniammatillisen yhteistyön toimimisen kannalta tärkeä pointti eräässä haastattelussa oli se, että kukaan ei omista asiakkaita. Haastateltava kertoi, että tietoa

pitäisi jakaa eri toimijoiden välillä enemmän, jotta asiakkaan auttaminen helpotuisi.

Meillä on whatsapp-ryhmä, johon kuuluu seurakunnan työntekijöitä ja vastaanottokeskuksen työntekijöitä. Se on hirveän hyvä kanava tiedon jakamiseen ja ihan yleisesti toiminnasta keskustelemiseen.

Kaikissa vastauksissa tuli toistuvasti ilmi koulutuksen merkitys uskontodialogisen työotteen tukena. Moni oli sitä mieltä, että kulttuureihin ja uskontoihin liittyvää koulutusta ei ole tarpeeksi tarjolla seurakunnan työntekijöille. Kaksi vastaajaa kertoi, että koulutusta on kyllä tarjolla, jos siihen on itse kiinnostunut osallistumaan.

Seurakunnalla pitäisi olla koulutus, jossa seurakunnan työntekijöitä koulutetaan, miten kohdataan eri maista tulevia ihmisiä ja miten kunnioitetaan heidän kulttuuriaan ja uskontoaan. Mikä yhdistää ja mikä erottaa. Esimerkiksi pukeutumiseen liittyen.

Meidän pitää kunnioittaa heitä pukeutumalla, esimerkiksi kyynärpäät on hyvä olla peitettynä. Se on juuri sitä kunnioittamista, etten ainaakaan vaatteillani aiheuta pahennusta. Ja se, että tietää, että esimerkiksi muslimimiestä ei kannata katsoa silmiin, katsoo mieluummin vaikka korvanlehteen. Ei näitä tiedä, ellei joku ole niitä kertonut, esimerkiksi koulutuksessa.

Toisaalta vastauksissa tuli esille itseohjautuvuuden merkitys oman osaamisen laajentamisen kannalta. Moni vastaajista kertoi, että on tutustunut muihin uskontoihin ja niiden kohtaamiseen itsenäisesti lukemalla kirjallisuutta ja etsimällä netistä tietoa. Tämän he ovat kokeneet tukevan omaa työtä.

Itse pitää tehdä työtä, että tieto lisääntyy. Ei voi odottaa, että kaikki tarjoutuu suoraan syliin. Itse pitää tutkia omaa työympäristöä, -aluetta ja yhteistyökumppaneitaan, nettiä ja kirjallisuutta. Se tukee omaa osaamista ja työtä.

5.8 Uskontodialogisen työotteen suunnittelu, arviointi ja kehittäminen

Kaikki vastaajat kertoivat, että uskontodialogin kehittämiseksi ei ole mitään erillisiä suunnitelmia tai strategioita. Maahanmuuttotyötä suunnitellaan jonkin verran

omana työalanaan. Diakonian yhteiset toimintasuunnitelmat ja maahanmuuttotyötä koskevat suunnitelmat ohjaavat diakoniatyöntekijöitä uskontojen välillä tapahtuvassa vuoropuhelussa. Moni vastaajista kertoi, että vuosisuunnittelu tapahtuu yleisesti koko diakoniatyön tasolla, ja toiminnan tavoitteet ovat koko diakoniatyölle yhteisiä. Uskontodialogi kulkee kaiken muun mukana.

En voi kyllä mitenkään sanoa, että meillä olisi minkäänlaista suunnittelua uskontodialogiin liittyen. Se ei ole tällä hetkellä niin näkyvä osa maahanmuuttotyötä, että sitä pitäisi erikseen suunnitella.

Suurimmassa osassa haastatteluista tuli ilmi se, että uskontojen kohtaamiseen ja monikulttuurisuustyöhön liittyvää suunnittelemista tapahtuu työkokouksissa, joissa keskustellaan yhteisesti diakoniatyön eri osa-alueista. Kaksi haastateltavaa kertoi, että työkokouksissa keskustellaan yhdessä siitä, miten maahanmuuttajat saataisiin mukaan jo olemassa olevaan seurakunnan toimintaan. Jälkikäteen toimintaa arvioidaan ja reflektoidaan yhdessä työkaverien kanssa keskustelemalla. Myös itsereflektoinnin tärkeys nousi esille monessa haastattelussa. Oma toimintaa on tärkeä arvioida koko ajan, ja miettiä sitä, miten on kohdannut asiakkaan.

Niissä seurakunnissa, joissa monikulttuurisuustyötä tehdään enemmän ja suuremmalla työtiimillä, oli enemmän myös suunnitteluun ja arviointiin liittyviä tapoja. Yksi haastateltavistamme kertoi, että seurakunnan monikulttuurisuustyöryhmässä tehdään kokeiluja ja katsotaan, miten ne onnistuvat. Sen jälkeen niitä lähdetään jatkokehittämään.

Kaksi haastateltavaa kertoi, että uskontojen kohtaamiseen liittyvää monikulttuurisuustyötä suunnitellaan yhdessä muiden toimijoiden kanssa järjestettävillä kehityspäivillä. Vastaanottokeskukset järjestävät kehityspäiviä, joissa on mukana myös kaupungin eri toimijoita.

Melkein kaikissa haastatteluissa tuli ilmi se, että diakoniatyötä tehdään samalla tavalla siitä huolimatta, minkä uskonnon edustaja asiakas on. Kaikkia ihmisiä autetaan samojen periaatteiden mukaisesti. Näin ollen samat toimintaperiaatteet ja

suunnitelmat pätevät kaikkiin diakoniatyön muotoihin. Puolet haastateltavista kertoivat, että työtä tehdään spontaanisti tilanteen vaatimalla tavalla. Tilanteet ja tarpeet muuttuvat joskus todella nopeasti, minkä vuoksi toimintaa on hankala suunnitella kovin pitkällä tähtäimellä.

Pekka Simojoen kappale ”Käsien teologiaa” on hyvä, sen sanat kiteyttävät hyvin sen, miten me tätä työtä tehdään. Sydän edellä, lähimmäisen rakkauden kautta, asiakkaan yksilölliset tarpeet huomioiden.

Toiminnan suunnittelussa olisi haastateltavien mukaan hyvä olla mukana vapaaehtoisia, jotka osallistuvat seurakunnan tapahtumien järjestämiseen. Eräs haastateltavamme kertoi, että tämä voisi myös motivoida vapaaehtoisia pysymään mukana toiminnassa, sillä toistaiseksi heitä on ollut vaikea sitouttaa toimintaan pitkällä aikavälillä. Esimerkiksi uuden pakolaisaallon myötä seurakunta saa paljon uusia vapaaehtoisia, mutta kiinnostus maahanmuuttajien auttamiseen loppaa nopeasti. Myös toimintaan osallistuvia ihmisiä voisi ottaa suunnitteluun mukaan ja kysellä heiltä palautetta toiminnan jälkeen.

Melkein kaikki haastateltavat kertoivat, että seurakunnissa yleisesti arvioidaan toimintaa melko heikosti. Toiminnan arvioiminen koettiin hankalaksi, sillä arviointimenetelmiä ei ole. Erityisesti vaikuttavuuden arvioimisen kerrottiin olevan vaikeaa. Moni kertoi, että ihmisiltä pitäisi kysyä enemmän palautetta. Eräs haastateltava nosti esiin palautteen tärkeyden myös siksi, että positiivisen palautteen perusteella voidaan saada perusteet jatkaa toimintaa, joka muuten olisi jouduttu lopettamaan. Toinen haastateltava mainitsi seurakuntansa ongelmaksi sen, että samat toiminnot jatkuvat vuodesta toiseen. Uusiin haasteisiin tartutaan, mutta vanhoja ei helposti jätetä pois. Tähän tarvittaisiin arviointia, jonka avulla voitaisiin hahmottaa toiminnan vaikuttavuutta ja tarpeen mukaan luopua jostain, jolloin tilaa tulisi uudelle.

Kaksi haastateltavaa toi esille koulutuksen merkityksen suunnittelun kannalta. Suunnittelua helpottaisi, jos seurakunnan työntekijöille olisi koulutuksia, joiden kautta uskontotietous ja kulttuuritietous lisääntyisivät. Uskontodialogin tullessa tutummaksi ilmiöksi sen edistämiseksi olisi helpompi tehdä suunnitelmia.

Luulen, että tällä hetkellä uskontodialogi ei vaan ole terminä kovin tuttu, ja sen takia sitä ei osata huomioida suunnittelussa.

6 EETTISET NÄKÖKOHDAT JA LUOTETTAVUUS

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa huomiota täytyy kiinnittää koko tutkimusprosessiin, sen johdonmukaisuuteen ja systemaattisuuteen. Koska kyseessä on opinnäytetyö, huomiota kiinnitimme erityisesti aineiston keräämisen prosessiin, dokumentointiin ja analyysimenetelmiin. Tämän vuoksi dokumentoimme kaikki tutkimusprosessin eri vaiheet huolellisesti. (Hyväri & Vuokila-Oikkonen, 2016.)

Aloitimme opinnäytetyöprosessin valitsemalla tutkimuksemme aiheen. Tämän jälkeen lähdimme rakentamaan teoria- ja tietopohjaa tutkittavalle ilmiölle. tutkimuksen eettisyyttä lisää se, että opiskelija on perehtynyt tutkimuksen aiheeseen riittävästi. Keräsimme tietoa uskontodialogista ja sitä ympäröivistä teemoista erilaisten lähteiden avulla. Kun lukemamme materiaali alkoi toistaa itseään, koimme, että tietopohja on tarpeeksi vahva.

Tutkimuksemme kohdistui ihmisiin ja heidän henkilökohtaisiin kokemuksiinsa uskontodialogista, joten henkilötietojen käsittelyyn on tärkeä kiinnittää huomiota. Haastattelun yhteydessä kävimme läpi tilanteita, joista asiakkaan henkilöllisyyden voi tunnistaa, joten olemme halunneet heidät piilottaa opinnäytetyön tuloksista. Toteutimme haastattelut anonymisti, eli vastaajien henkilötiedot eivät tule näkyviin opinnäytetyöhömme. Pyrimme myös häivyttämään vastauksista muut piirteet, joiden avulla vastaajien henkilöllisyydet pystyisi tunnistamaan. Emme mainitse paikkakunnan nimiä tai esimerkiksi paikkakuntakohtaisten yhteistyötohojen nimiä.

Kartoitimme osana tutkimustamme uskontodialogiin liittyviä haasteita. Tämä voi olla aiheena hankala, mikä on yksi syy siihen, että toteutimme haastattelut anonyymisti. Tämän tutkimuksen lopputuloksen kannalta vastaajien henkilöllisyys tai tarkat tiedot heidän työympäristöstään eivät ole oleellisia. Niiden pois jättämisellä pyrimme siihen, että työntekijät uskaltaisivat puhua avoimesti aiheeseen liittyvistä ajatuksistaan.

Haastattelukysymykset pyrimme muotoilemaan siten, että ne eivät jättäisi meidän omille tulkinnoillemme turhaa tilaa. Pyrimme myöskin välttämään liian suoraa ja johdattelevia kysymyksiä, jotta emme sillä tavalla tuota epäeettistä tietoa kaventamalla haastateltavan vastausta. Epäkohtia kartoittaessa kiinnitimme huomiota siihen, että esitimme kysymykset mahdollisimman neutraalisti. Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa luotettavuus koskee erityisesti tutkimusaineiston keräämistä. Haastatteluiden puhtaaksi kirjoittaminen on erityisen tärkeää, sillä jos jotain asiaa ei ole tekstissä, sitä ei ole olemassa. Tämän vuoksi käytimme aikaa litterointiin ja aineiston tiivistämiseen. (Hyväri & Vuokila-Oikkonen, 2016; Kananen, 2010, s. 56–58, 138–139.)

Luotettavuuteen vaikuttaa myös se, miten ihmiset ymmärtävät haastattelussa käyttämämme termit. Tämän vuoksi pyrimme haastatteluiden alussa pohjustamaan tutkimustamme tarpeeksi, jotta työntekijät tiesivät, mitä tarkoitamme käyttämillämme termeillä. Halusimme varmistaa, että puhumme haastateltavien kanssa samasta asiasta. Käytimme myös teologisten ja hankalasti hahmottuvien termien sijaan keskustelussa sellaisia arkikielessä käytettäviä sanoja, jotka ovat varmasti kaikkien tiedossa.

Haastattelijan ja haastateltavan välistä vuorovaikutussuhdetta tutkimustilanteessa on tärkeä arvioida (Hyväri & Vuokila-Oikkonen, 2016). Kolme haastateltavista oli meille entuudestaan tuttuja tutkintoomme sisältyvän diakoniatyön harjoittelujakson myötä. Emme kuitenkaan näe, että tämä asia vaikuttaisi tulosten luotettavuuteen, sillä aihe ei ole sellainen, että henkilökohtainen side haastateltavaan vaikuttaisi tulosten analysointiin.

Luotettavuuden kannalta tuloksia ja niiden pohjalta tehtyjä johtopäätöksiä on tärkeää verrata aikaisempiin tutkimuksiin ja tietoon käsitellystä ilmiöstä. Tässä kohdassa huomionarvoista on se, että emme löytäneet juurikaan aiheeseen liittyviä tutkimuksia, joita olisimme voineet käyttää taustamateriaalina. Sen sijaan hyödynsimme tuloksia esiteltäessä suoria lainauksia haastatteluista, jotta lukija saa kuvan siitä, mihin johtopäätöksemme perustuvat. (Hyväri & Vuokila-Oikonen, 2016.)

Tutkijan oma suhde tutkittavaan ilmiöön vaikuttaa myös luotettavuuteen. Me olemme tutustuneet uskontodialogiin opintojemme kautta. Myöhemmin olemme laajentaneet tietämystämme monipuolisesti erilaisia lähteitä hyödyntäen. Monikulttuurisuuteen ja dialogiseen vuorovaikutukseen liittyvät ilmiöt, niin positiiviset uudet suuntaukset kuin haasteetkin, ovat meille tärkeitä ja otamme ne huomioon haastattelutilanteessa ja erityisesti tuloksia läpikäydessä, sillä meidän on tutkijoina tarkoitus olla täysin neutraaleja ilmiön suhteen.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Diakoniatyöntekijät kertoivat uskontodialogin olevan vastavuoroista, uskontojen välillä tapahtuvaa vuoropuhelua. Työntekijät tunnistivat myös sen, että uskontodialogi ei ole käännyttämistä tai evankeliointia. Tutkimustulosten perusteella voi sanoa, että diakoniatyöntekijät kunnioittavat ja arvostavat muita uskontoja eivätkä aseta itseään erityisasemaan ”oikean” uskontonsa vuoksi.

Haastatteluiden myötä meille selvisi, että muiden uskontojen edustajia ollaan halukkaita ottamaan mukaan kirkon toimintaan, ja yhteisiä tapahtumia halutaan järjestää. Tämä halutaan toteuttaa niin, että kristinuskon elementtejä ei tarvitse poistaa kirkon tiloista, ja asiakkaat nimenomaan tuntevat tulevansa kirkon tiloihin. Oma usko halutaan pitää näkyvillä, ja siitä halutaan puhua avoimesti ja vastavuoroisesti.

Välillä haastatteluissa oli vaikea erottaa, minkä haastateltavat kokivat koskevan maahanmuuttajia yleisesti, mikä taas liittyi uskontojen kohtaamiseen. Toisaalta haastateltavat myös toivat ilmi, että uskontoa ja kulttuuria ei voi aina erottaa toisistaan. Tästä voi päätellä, että uskontodialogi ei ole vain uskontojen kohtaamista, vaan myös erilaisten kulttuurien ja tapojen kohtaamista.

Diakoniatyöntekijät kohtaavat eri uskontojen edustajia eniten arjen dialogin tasolla. Arjen dialogi on toisen uskonnon edustajien kohtaamista ja yhdessäoloa arkisten asioiden äärellä, rauhanomaista rinnakkaiseloä erilaisesta uskonnollisesta vakaumuksesta huolimatta. Myös uskontoon liittyvien asioiden esiintulo arkisissa tilanteissa, kuten työpaikalla tai naapureiden kesken, on arjen dialogia. (Dialogikasvatus, i.a.; Suomen ev.lut. kirkko, i.a.-d.) Diakoniatyöntekijät kokevat uskontodialogin olevan kaikenlaista kanssakäymistä eri uskontokunnista olevien ihmisten välillä. Vastauksissa näkyy se, että diakoniatyöntekijät kokevat uskontodialogin olevan läsnä myös tilanteissa, joissa uskonto ei puheen tasolla tule esille.

Diakonian asiakkaat ovat yleensä vaikeassa elämäntilanteessa, ja he tarvitsevat kiireisesti apua elämän perusasioiden, kuten mielenterveys- ja päihdeongelmien, taloudenhallinnan ja ruoan puutteen kanssa. Tällaisessa tilanteessa uskonnosta puhuminen ei ole prioriteetti, vaikka uskonnolliset asiat voivatkin tulla sivulauseissa ilmi tai näyttäytyä muuten kanssakäymistilanteessa. Diakoniatyöntekijän työssä uskontodialogi on enemmän taustalla vaikuttavaa, hiljaista työtä. Se näyttäytyy hyväksyntänä, uteliaisuutena ja erityispiirteiden huomioimisena. Uskontodialogi on rakennettu diakoniatyöntekijän työnkuvaan. Asiakkaita ei erotella, kaikki kohdataan samalla tavalla.

Spiritualiteetin dialogin muodot tulevat myös esiin haastateltavien vastauksissa. Spiritualiteetin dialogi on kokoontumista pyhän äärelle, ja siinä haetaan yhteyttä yhteisten uskonnollisten kokemusten kautta. Esimerkiksi yhteinen rukous tai meditointi on spiritualiteetin dialogia. (Suomen ev. lut. kirkko, i.a.-d.) Haastatteluiden perusteella erityisesti yhteinen rukous on asia, jonka avulla diakoniatyöntekijät

hakevat yhteyttä toisin uskoviin asiakkaisiin. Arjen dialogin ja spiritualiteetin dialogin lisäksi muut uskontodialogin eri muodot eli teologinen dialogi ja institutionaalinen dialogi eivät tulleet erityisesti esille haastatteluissa. Tämä voi johtua siitä, etteivät termit ole yleisesti tunnettuja, tai siitä, että niitä ei vastausten perusteella aktiivisesti harjoiteta diakoniatyössä.

Tuloksissa kiinnitti huomioita se, että yhdistävät asiat eri uskontokuntien välillä ovat hyvin samanlaisia, kuin yhdistävät asiat yleisesti ihmisten välillä. Yhdistävät tekijät ovat "universaaleja arvoja" ja ihmiskunnan tärkeinä pidettyjä asioita. Tästä voi päätellä, ettei eri uskontokuntaa edustavan kanssa tarvitse keksiä mitään erityisiä yhtymäkohtia. Tavalliset asiat, kuten perhe ja sen tärkeys, musiikki, ruoka sekä lähimmäisen rakkaus ja heikomman auttaminen ovat toimivia keinoja luoda yhteyttä.

Diakonit miettivät, miten uskontodialogia voisi kehittää diakoniatyössä. Esiin nousi paljon hyviä tapoja toimia maahanmuuttajien kanssa, mutta samalla haastateltavamme pohtivat uskontodialogiin ja kulttuurien kohtaamiseen liittyvän koulutuksen tarpeellisuutta ja tärkeyttä apuna uusissa asiakaskohtaamisen tilanteissa. Osa heistä oli sitä mieltä, että koulutusta on jo tarpeeksi tarjolla, mutta suurin osa kuitenkin kaipasi lisää koulutusta uskontodialogiseen työöteeseen.

Uskontojen kohtaamiseen liittyvän työn suunnittelu ja erityisesti arviointi on haastatteluiden perusteella vähäistä alueellamme. Vähäisen arvioinnin vuoksi kehittämistyö sekä strateginen ja pidempiaikainen suunnittelu on haasteellista. Haastateltavat toivoivat koulutusta ja työkaluja suunnitteluun ja kehittämistyön tueksi.

Haastatteluiden myötä meille selvisi, että diakoniatyöntekijät tiedostavat uskontojen monimuotoisuuden lisääntyvän yhteiskunnassamme. He pitävät tärkeänä, että myös evankelisluterilaisessa seurakunnassa kiinnitetään huomiota muiden uskontokuntien edustajiin ja siihen, millä tavalla toisin uskovia kohdataan arvoستاen. Erittäin merkityksellistä on, että työntekijät ovat rohkeita ja heidän asenteensa on toisia kunnioittava, avoin ja utelias. Tämän lisäksi oman uskonnollisuus-

den ja henkisyiden ymmärtäminen on tärkeää, kun kohdataan toiseen uskontokuntaan kuuluva henkilö. Varmuus omasta uskosta tuo rauhaa, joka auttaa kohtaamaan toisin ajattelevan.

Uskontodialogissa ja maahanmuuttotyössä kohdatut haasteet eivät näyttäyty niinkään uskontojen kohtaamiseen liittyvinä haasteina. Haasteiksi nousivat kielimuuri, erilaiset kulttuurikäsitteet, suomalaisen yhteiskunnan ja kulttuurin ymmärtäminen sekä resurssipula niin kirkon sisällä kuin yhteiskunnan tasolla. Nämä vaikuttavat suoraan siihen, miten asiakas tulee ymmärretyksi, autetuksi ja kohdatuksi diakoniatyössä. Asiakkaan tarpeet saattavat ylittää diakoniatyön osaamisen, ja silloin tarvitaan yhteistyökumppaneita muilta ammattialoilta. Haastatteluiden pohjalta nousi esiin myös yhteistyökumppaneiden tärkeys ja niiden tunteminen.

Tärkeä huomio diakoniatyöntekijöiden saamasta tuesta omassa työssään on se, että tuen muodot ja taso vaihtelevat paljon. Osa vastaajistamme sai monipuolista tukea työhönsä, varsinkin omalta työtiimiltä. Osa kuitenkin koki, ettei saa tarpeeksi tukea uskontojen kohtaamiseen liittyvään työhön. Esimiehen antama tuki taas koettiin ainakin osin liian vähäiseksi. Diakoniatyöntekijät tekevät työtään itsenäisesti, ja sen vuoksi työyhteisön tuki on erityisen tärkeää. Tämä voisi toimia jatkotutkimuksen tai kehittämistyön aiheena. Sen kautta olisi mahdollisuus parantaa työoloja diakoniatyön tiimeissä.

Vallankäyttö ja valta-asetelma auttajan ja autettavan välillä nousivat haastatte- luissa esiin monessa eri kohdassa. Vallankäytön tulisi olla positiivista ja tasapuo- lista. Kaikkia kohdellaan samalla tavalla, samoilla säännöillä ja samoista lähtö- kohdista. Maahanmuuttaja tai toisen uskontokunnan edustaja on erityisen haa- voittuvassa asemassa, sillä hänellä ei ehkä ole samanlaista tietoa omista oikeuk- sistaan ja Suomen laeista kuin kantasuomalaisella asiakkaalla. Myös kielimuuri vaikuttaa valta-aseman rakentumiseen. Maahanmuuttaja-asiakkaan kohdalla yh- denvertaiseen kohtaamiseen pitäisi kiinnittää erityisen paljon huomiota.

8 POHDINTA

8.1 Merkitys oman alan ja oman osaamisen kannalta

Opinnäytetyön tavoitteet saavutimme sovitusti ja saimme vastaukset tutkimuskysymyksiin. Opinnäytetyötä varten ammattilaisten eli diakoniatyöntekijöiden haastattelut toivat varmuutta ja oikeita vastauksia opinnäytetyömme kysymyksiin. Uskontodialogi on aika tuore käsite ja siihen diakoniatyöntekijät syventyvät pikkuhiljaa asiakasvirran muuttuessa. Saimme monipuolista tietoa siitä, miten uskontodialogi näyttäytyy diakoniatyön arjessa. Tutkimuksen myötä ymmärrämme haasteet, joita uskontodialogiin ja diakoniatyöhön liittyy. Selvitimme työntekijöiden tuen- ja koulutuksen tarpeet.

Tutkimusprosessi kokonaisuudessaan on opettanut meille paljon. Pohdimme erityisesti haastattelun toteuttamiseen ja tulosten analysointiin liittyviä eettisiä kysymyksiä. Oman toiminnan eettisyyden huomioiminen on erityisen tärkeää kirkon auttamistyössä. Koemme, että kriittinen ajattelumme ja kykymme suunnitella ja arvioida omaa työtämme ovat kehittyneet opinnäyteprosessin myötä. Haastatteluiden aikana diakoniatyöntekijät pitivät tärkeänä sitä, että omaa työtä tulee jatkuvasti reflektoida ja arvioida, sekä vaihtaa ajatuksia työtiimin kanssa. Tutkimusprosessin myötä teimme itsekkin reflektointia ja oman työn arviointia, mikä tulee auttamaan meitä tulevaisuudessa.

Opinnäytetyön prosessi on ollut oman ammattialamme kompetenssien kehittymisen kannalta merkittävä. Diakoniatyön kompetensseihin kuuluvat hengellisen työn ja diakonisen asiakastyön osaaminen sekä kirkon organisaation tunteminen ja yhteistyötaidot. Myös yhteisöllinen ja yhteiskunnallinen osaaminen kuuluvat koulutuksemme kompetensseihin. (Diakonia-ammattikorkeakoulu, i.a.) Meille

vahvistui tätä opinnäytetyötä tehdessä se, miten kristillisten arvojen ja uskon keskeisen sisällön tunteminen auttaa ymmärtämään ja arvostamaan myös muiden uskontokuntien pyhää olemusta. Ymmärtäminen auttaa tunnistamaan myös eri uskontokuntaa edustavien ihmisten hengellisen ja sielunhoidollisen tarpeen sekä vahvistaa avoimempaa suhtautumista eri uskontojen välille. Tämä on ollut matka avoimuuteen ja iso askel hengelliselle kasvulle, ja on lisännyt uskontodialogista ymmärrystä eri uskontokuntaa edustavien ihmisten uskontoa ja heidän arvojaan kohtaan. Haastateltavien diakoniatyöntekijöiden vastauksissa tuli esille myös paljon yleismaallisia, kaikkiin diakonian asiakastilanteisiin hyödynnettäviä dialogia tukevia keinoja, joita voimme hyödyntää omassa työssä tulevaisuudessa.

Ammatillisen osaamisen kannalta opinnäytetyömme vahvasti ymmärrystä myös siitä, kuinka tärkeää moniammatillisen yhteistyön lisääminen on diakoniatyössä. Diakoniatyöntekijän osaamiseen kuuluu myös asiakasohjaus sosiaalityön kentällä ja tämän vuoksi tiimityöskentely ja moniammatillisen työryhmän kokoaminen ovat tärkeitä taitoja. Monikulttuurisen toimintaympäristön tunteminen ja sen yhdistäminen hyvinvointialueen toiminnan yhteyteen on myös tärkeää. Yhteistyö eri toimijoiden kanssa vahvistaa kirkon työntekijöiden ammatillista osaamista ja tukee myös ihmisten luottamusta kirkon työntekijöiden ammatillista osaamista kohtaan verkostotyöskentelyssä.

Ammatillisen oppimisen kannalta tärkeä huomio on ollut ymmärtää myös se, mitä on yhteisöllisyyden, osallisuuden, oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon puolustaminen sekä vaikuttamistyö eri foorumeita hyödyntäen. Työtä rakennetaan ja suunnitellaan strategisesti niin viestinnän tasolla kuin arjen diakoniatyössä. Työtä tehdään uskontodialogisista lähtökohdista ihmisten elinolosuhteiden sekä hyvinvoinnin parantamiseksi. Laadukkaan sosiaaliohjauksen ja lainsäädännön osaaminen on osa diakoniatyöntekijän ammatillisuutta. Näiden yhdistäminen eettisten normien ja ammattikäytäntöjen kanssa auttaa toimimaan kaikkien asiakkaiden elämänolosuhteiden parantamiseksi. Tärkeää on diakoniatyöntekijänä oppia tuntemaan oma monikulttuurinen työkenttä. Diakoniatyöntekijältä vaaditaan ammatillista osaamista sekä jatkuvaa työnkehittämistä muuttuvassa yhteiskunnassamme.

8.2 Jatkokehittäminen

Opinnäytetyömme tulosten perustella tarvetta olisi uskontodialogiin liittyvälle koulutukselle. Tulevaisuudessa voisi kehittää kirkollisen koulutuksen, joka tukee diakoniatyöntekijöiden työtä maahanmuuttajien kanssa ja uskontojen kohtaamistilanteissa. Samaa koulutusta voisi varmasti hyödyntää muidenkin kirkon työntekijöiden osaamisen kartuttamisessa. Internetissä evl.fi-sivuilla, on jonkin verran valmiita tietopaketteja uskontodialogista, ekumeniasta ja monikulttuurisen työn erityispiirteistä kirkon töissä. Tutkiessamme internetistä uskontodialogisen koulutuksen tarjontaa huomasimme, että vuonna 2020 on toteutettu Uskontodialogia käsittelevä koulutus. Mielenkiintoista oli huomata, että haastattelemamme diakoniatyöntekijät eivät olleet kukaan käyneet tätä koulutusta tai eivät maininneet siitä mitään haastattelun yhteydessä. Haastatteluiden myötä kävi selväksi, että työntekijät kaipaisivat koulutusta itseopiskeltavan materiaalin tueksi. Jos uskontodialogiin liittyvää koulutusta tai materiaalipakettia ryhdytään kehittämään, opinnäytetyötämme voi käyttää ajankohtaisena katsauksena siihen, mitä diakoniatyöntekijät ajattelevat aiheesta ja minkä suhteen he toivovat kehitystä.

Yksi jatkokehittämisen paikka on myös strateginen suunnittelu ja työn arviointi uskontojen kohtaamiseen ja monikulttuurisuuteen liittyen. Yksi mahdollisuus olisi laatia muutaman vuoden mittainen työprojekti tai hanke, joka toteutettaisiin yhteistyössä muiden monikulttuurisuustyötä tekevien toimijoiden kanssa. Sen tavoitteena olisi kehittää työkaluja pitkäaikaisen strategian suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Projektin lopussa saisi faktatietoa hankkeen aikana hyväksi havaituista ideoista monikulttuurisuustyössä ja mahdollisista lisäkehitystä kaipaavista toimenpiteistä tai toimintatavoista.

Pohdimme myös, voisiko maahanmuuttotyötä tekeville diakoniatyöntekijöille kehittää koko hiippakunnan tasolla toimivaa tai valtakunnallista tukiverkostoa. Olisiko mahdollista kehitellä sellainen yhteydenpitotapa, joka tarjoaisi yhteistä työohjausta, vertaistukea tai mentorointia työntekijöille. Tämä voisi auttaa työntekijöiden liittyviin yksinäisyyden tunteisiin ja auttaa jakamaan kokemustietoa. Tutkimuksen myötä nimittäin huomasimme, että eri työntekijöillä on todella erilaista

tietoa ja osaamista. Tutkimuksemme kokosi tätä tietoa yhteen, mutta uutta tulee koko ajan.

8.3 Omat havainnot

Asia, joka nousi jokaisessa haastattelussa useaan kertaan esille, oli ekumenia. Haastatteluiden perusteella koemme, että ekumenia ja uskontodialogi meinaavat välillä sekoittua keskenään. Haastateltavat puhuivat paljon ekumeniasta ja kristittyjen ryhmien välisestä vuorovaikutuksesta. Näitä vastauksia emme voineet hyödyntää opinnäytetyössä, sillä tutkimuksemme ei käsittele ekumeniaa. Osa haastateltavista erotti nämä kaksi käsitettä toisistaan, mutta osa siirtyi toistuvasti puhumaan ekumeniasta, vaikka selvensimme, että käsittelemme uskontodialogia. Ajankohtaisena ja huomionarvoisena seikkana on Ukrainan ja Venäjän välinen sota. Sen myötä Suomeen on tullut paljon ukrainalaisia pakolaisia, jotka työllistävät myös diakoniatyöntekijöitä. Tämä on varmasti osaltaan vaikuttanut siihen, että haastateltavat toivat esiin myös ekumeniaan liittyviä asioita.

Uskontodialogi ja ekumenia kulkevat kuitenkin käsitteinä rinnakkain. Haastateltavat kertovat, että omaan työhön liittyen ekumeenisissa ja uskontodialogisissa tilanteissa voi soveltaa samoja periaatteita. Uskontodialogi ja ekumenia ovat merkitykseltään erilaisia, mutta kohtaamistilanteessa molempia tehdään samoista lähtökohdista. Molemmissa pyritään rauhan rakentumiseen ja yhteyden muodostamiseen toisen uskontokunnan edustajan kanssa.

Tutkimuksen myötä meille heräsi ajatus siitä, että tulokset olisivat varmasti olleet hyvin erilaisia, jos olisimme haastatelleet esimerkiksi pappeja tai esihenkilötehtävissä olevia henkilöitä, joiden työnkuvassa teologiset keskustelut ovat arkipäiväisempää ja kuuluvat työnsuunnitteluun. Osa haastatteluvastauksista käsitteli asioita tavallaan seurakunnan kaikkien työntekijöiden kannalta, ei pelkästään diakoniatyöhön liittyen. Näkökulmat olivat kuitenkin diakoniatyöntekijöiden.

Haastatteluissa ei noussut esiin mitään suurempia kannanottoja evankelisluterilaiseen oppiin liittyen tai sen vaikutuksesta uskontodialogiseen työotteeseen.

Haastattelussamme ei ollut erillistä kysymyksiä opillisten asioiden suhteen, mutta yksi haastateltava totesikin, että työssä ei kannata takertua opillisiin seikkoihin. Diakoniatyötä tarjotaan asiakkaalle aina asiakkaan tarpeista lähtien ja asiakkaan taustoihin katsomatta.

Haastatteluiden myötä meille selvisi, että diakoniatyöntekijöille termi ”uskontodialogi” on todella laaja. Sen alle mahtuu paljon asioita, joissa uskonnot eivät varsinaisesti käy vuoropuhelua. Haastatteluissa he kertoivat paljon asioita, jotka liittyivät maahanmuuttajiin, mutta eivät suoranaisesti uskontojen väliseen kanssakäymiseen. Tämä voi johtua siitä, että haastattelukysymyksissä käytämme välillä termiä ”monikulttuurisuustyö”, joka viittaa työhön yleisesti maahanmuuttajien kanssa. Toisaalta vastauksissa korostui myös se, että diakoniatyöntekijät pitävät oikeana uskontodialogina myös sitä, että ollaan tekemisissä toisen uskonnon edustajan kanssa, vaikka keskustelu koskisi toimeentulotukihakemusta tai kulttuuriin liittyviä kysymyksiä. Haastateltavien kertomat kohtaamiset eivät ehkä sovi tieteellisesti määriteltävän ”uskontodialogi”-termin alle, mutta he kokevat näiden kohtaamisten olevan uskontodialogia.

LÄHTEET

- Alava, H., Kela, A., Nikkanen, A., & Paloviita, P. (2020). *Diakoniabarometri 2020: Aina uuden edessä*. Kirkkohallitus.
- Dialogikasvatus. (i.a.). Uskonto- ja katsomusdialogi. Saatavilla 18.2.2023 <https://dialogikasvatus.fi/yhteisymmarrysviikko/uskonto-ja-katsomusdialogi/>
- Diakonia-ammattikorkeakoulu. (i.a.). Osaamisvaatimukset: Sosionomi (AMK), diakoniatyö. Saatavilla 21.4.2023 <https://www.diak.fi/opiskelu/opiskelijan-polku/opintojen-suorittaminen/arviointi/osaamisvaatimukset-sosionomi-amk-diakoniatyo/>
- Elenius, A., & Latvus, K. (2007). Auttaminen, diakonia ja teologia. Teoksessa A. Elenius, & K. Latvus (toim.), *Auttamisen teologia*. Kirjapaja.
- Gothóni, R., & Kähkönen, E. (2015). Kulttuurit ja uskonnot osallistavassa työssä. Teoksessa R. Gothóni, S. Hyväri, M. Kolkka, & P. Vuokila-Oikkonen (toim.), *Osallisuutta, oppimista ja arviointia. Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 2015* (s. 107–120). (B raportteja 60). Diakonia-ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/87751/DiakB%2060_vuosikirja1.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Heikka, M. (2018). *Uskonnot kohtaavat: Mahdollisuus parempaan maailmaan?* Gaudeamus.
- Hiltunen, P., & Vasko, T. (2011). *Hyvä tietää uskontodialogista. Näkökulmia Suomen evankelisluterilaisen kirkon jäsenille*. (Hyvä tietää uskonnoista ja elämänkatsomuksista -julkaisuja 1). Kirkon ulkoasiain osasto. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/1129/viewmode=previewview>
- Holm, R., Poutanen, P., & Ståhle, P. (26.11.2018). Mikä tekee dialogin? Dialogisen vuorovaikutuksen tunnuspiirteet ja edellytykset. *Sitra*. <https://www.sitra.fi/artikkelit/mika-tekee-dialogin-dialogisen-vuorovaikutuksen-tunnuspiirteet-ja-edellytykset/>

- Hyväri, S., & Vuokila-Oikkonen, P. (2016). Tutkimus- ja kehittämistyön luotettavuus. Teoksessa Diakonia-ammattikorkeakoulu. *Osallistavan ja tutkivan kehittämisen opas 2.0*. Diakonia-ammattikorkeakoulu.
<https://libguides.diak.fi/c.php?g=670543&p=4760642>
- Ihalainen, J., & Kettunen, T. (2011). *Turvaverkko vai trampoliini: Sosiaaliturvan mahdollisuudet* (6. p.). WSOYpro.
- Jyväskylän kristillinen koulu. (i.a.). *Mitä on dialogi?* [Jyväskylän kristillisen koulun opetussuunnitelma]. Saatavilla 24.4.2023 <https://peda.net/kristilliset-koulut/koulut/jkk/kristillinen/luku4/4-2/dialogi/mit%C3%A4-on-dialogi>
- Kananen, J. (2010). *Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas*. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, liiketoiminta ja palvelut -yksikkö.
- Kirkkohallitus. (2020). *Suuntaviivoja uskontojen kohtaamiseen*. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 90. Saatavilla 28.8.2022 <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4237/viewmode=previewview>
- Kokkonen, J. (2020). *Mitä tarkoitetaan dialogilla ja dialogisuudella?* Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 86. [Kirkkohallitus]. <https://evl.fi/documents/1327140/61882393/Toivoa+dialogista.pdf/962f67d9-d832-61f1-20ba-4e14c3541ea4?t=1579591725000>
- Kuitunen, J. (2019). Johdanto. Teoksessa J. Kuitunen (toim.), *Kaikkien kansojen koti: seurakunta monikulttuurisessa Suomessa*. (s. 11–30). Aikamedia.
- Kuntoutussäätiö. (2021). *Opas maahanmuuttotyön tueksi*. https://kuntoutussaatio.fi/assets/files/2021/01/Maahanmuuttotyön_opas_web.pdf
- Leinonen, R. (2018). Sisällönanalyysi. Saatavilla 12.2.2023 <https://spoken.fi/sisallönanalyysi/>
- Masuda, S., & Tuovinen, M. (2018). *Dialoginen uskontolukutaidon koulutus hyvinvointialoille*. [Tiivistelmä]. [Opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu]. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/157051/Tuovinen_Maarit_ja_%20Masuda_Sanna_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Payet, P., Popovska, B., & Ristoska, Z. (2017). The Role of Interreligious and Interfaith Dialogue in the Post-Secular World. *Academicus Interna-*

- tional Scientific Journal*, 16. 33-44. https://www.researchgate.net/publication/318213453_The_Role_of_Interreligious_and_Interfaith_Dialogue_in_the_Post-Secular_World
- Pruuki, H. (2010). *Pyhän rajoilla: Temppeleitappeluista uskontodialogiin*. Suomen lähetysseura.
- Raamattu*. (1992). Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Kirjapaja.
- Rautionmaa, H. (2010). *Uskontodialogi: Kasvatusta kulttuurien kohtaamiseen*. Kulttuuri- ja uskontofoorumi Fokus.
- Suomen ev. lut. kirkko. (i.a.-a). *Monikulttuurisuus*. Saatavilla 15.5.2022 <https://evl.fi/plus/yhteiskunta-ja-kirkko/monikulttuurisuus>
- Suomen ev. lut. kirkko. (i.a.-b). *Seurakunnat ja maahanmuuttajat*. Saatavilla 15.5.2022 <https://evl.fi/plus/yhteiskunta-ja-kirkko/monikulttuurisuus/seurakunnat-ja-maahanmuuttajat>
- Suomen ev. lut. kirkko. (i.a.-c). *Määrittelyjä pakeneva diakonia*. Saatavilla 20.5.2022 <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/diakonia/tietoa-diakoniasta>
- Suomen ev. lut. kirkko. (i.a.-d). *Uskontodialogin tavoitteena on uskontojen välinen luottamus ja kunnioitus*. Saatavilla 20.2.2023 <https://evl.fi/plus/etusivu/yhteiskunta-ja-kirkko/uskonnot-suomessa/uskontodialogi>

LIITE 1

Haastattelukysymykset

- Mitä ajatuksia sinulle tuo sana uskontodialogi?
- Miten kuvailisit eri uskontojen kohtaamiseen liittyvää työtäsi?
- Millaista yhteistyötä teet muiden toimijoiden kanssa monikulttuurisuuden liittyen?
- Millaisia haasteita olet kohdannut uskontodialogisessa vuorovaikutuksessa?
- Kuvaile hyväksi havaittuja toimintamalleja ja -tapoja diakoniatyössä maahanmuuttajien kanssa.
- Mitä yhdistäviä tekijöitä olet havainnut eri uskontokuntia edustavien ihmisten välillä? Mihin kannattaa tukeutua, mistä löytyy yhteisiä arvoja?
- Millaisia ovat ajankohtaiset haasteet, jotka vaikuttavat kirkon monikulttuurisuustyöhön?
- Millaista tukea olet saanut ja millaista tukea kaipaat uskontojen kohtaamiseen?
- Miten uskontodialogista työtä/työtettä suunnitellaan, arvioidaan ja kehitetään seurakunnassanne?
- Minkä ohjeen antaisit uudelle diakoniatyöntekijälle, joka aloittaa työnsä monikulttuurisessa työympäristössä?